

Ylä-Savon SOTE
KUNTA YHTYMÄ

**LASTEN JA NUORTEN
HYVINVOINTISUUNNITELMA 2022-2025
IISALMI, KIURUVESI, SONKAJÄRVI, VIEREMÄ**

Sisällys

1. JOHDANTO	4
1.1 Lainsäädäntö.....	4
1.2 Lapsia, nuoria ja perheitä koskevia kuntien yhteisiä toimintamalleja.....	7
1.3 Lasten, nuorten ja perheiden Ylä-Savo 2021.....	9
1.4 Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kunnissa.....	10
2. KUNNAT	12
2.1 IISALMI.....	12
2.1.1 Lasten ja nuorten ja perheiden palvelut ja hyvinvoinnin nykytila.....	12
2.1.2 Lasten, nuorten ja perheiden kehittämiskohteet lisäalnessa.....	21
2.2 KIURUVESI.....	24
2.2.1 Lasten ja nuorten hyvinvoinnin nykytila.....	24
2.2.2 Lasten, nuorten ja perheiden kehittämiskohteet.....	29
2.3 SONKAJÄRVI.....	31
2.3.1 Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin nykytila.....	31
2.3.2 Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin kehittämistavoitteet.....	34
2.4 VIEREMÄ.....	36
2.4.1 Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin nykytila.....	36
2.4.2 Lasten, nuorten ja perheiden kehittämiskohteet.....	41
3. IISALMEN, KIURUVEDEN, SONKAJÄRVEN JA VIEREMÄN YHTEISET KEHITTÄMISKOHTEET	44
4. LASTENSUOJELUSUUNNITELMA	45
4.1 Ennalta ehkäisevät ja varhaisen tuen lapsiperhepalvelut.....	45
4.2 Lapsiperheiden sosiaalityö ja lastensuojelu	46
4.3 Lapsiperheiden sosiaalityö Ylä-Savon SOTE kuntayhtymässä.....	47
4.4 Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän lastensuojelun ja lapsiperheiden sosiaalityön palvelujärjestelmä.....	47
4.5 Lastensuojelun asiakkaat.....	48
4.5.1 Avohuolto.....	48
4.5.2 Lastensuojelun sijaishuolto	49
4.6 Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän lastensuojelutyön keskeiset tavoitteet.....	49
5. SEURANTA JA ARVIOINTI	51
6. LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMA- TYÖRYHMÄ	52
7. LINKIT	52

1. JOHDANTO

1.1 Lainsäädäntö

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman avulla ohjataan, johdetaan ja kehitetään lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointityötä kunnassa. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma laaditaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi.

Lastensuojelulaki 417/2007 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX ®

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma toimii ohjaavana asiakirjana lasten, nuorten ja perheiden parissa tehtävälle työlle. Asiakirja velvoittaa sekä kuntien omia että Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän jäsenkunnilleen tuottamia palveluja. Suunnitelman tarkoitus on varmistaa hyvinvoinnin huomiointi kaikissa lapsia, nuoria ja perheitä koskevissa palveluissa. Asiakirja kokoaa palvelut yhteen, kertoo hyvinvoinnin nykytilasta sekä asettaa tavoitteita toiminnalle. Pyrkimys on lisätä yhteistyötä ja tuoda hyvinvointityöhön sekä sen kehittämiseen, päätöksentekoon ja johtamiseen suunnitelmallisuutta ja pitkäjänteisyyttä. Asiakirjaa voivat hyödyntää kuntien alueella toimivat seurakunnat, yritykset, järjestöt sekä muut toimijat. Asetetuille tavoitteille on määritelty mittarit sekä arvioinnin suunnitelma. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on laadittu neljäksi vuodeksi ajalle 2021–2025.

Suunnitelmassa ja sen valmistelussa tarkastellaan lasten ja nuorten palveluja kokonaisuutena. Eri toimialat laativat suunnitelman yhteistyönä. Asukkaat, asiakkaat, lapset ja perheet otetaan mukaan tiedon tuottamiseen, palvelujen suunnitteluun ja niiden toimivuuden ja hyödyllisyyden suunnitteluun.

Kunnanvaltuusto hyväksyy suunnitelman sekä seuraa ja arvioi sen toteutumista vähintään kerran valtuustokauden aikana. Valtuuston tulee ottaa suunnitelman toteuttaminen huomioon kunkin vuoden talous- ja toimintasuunnitelmassa.

Suunnitelman sisältö on laaja-alainen ja koskee lapsen ja nuoren kasvuoloja, niiden epäkohtien ehkäisemistä, vanhemmuuden tukea sekä lasten ja nuorten palveluja.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 12 §:n mukaan Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan on kirjattava opiskeluhuollon tavoitteet ja paikallisen toteuttamistavan keskeiset periaatteet, arvio opiskeluhuollon kokonaistarpeesta, käytettävissä olevista opiskeluhoitopalveluista ja avustajapalveluista sekä tuki- ja erityisopetuksesta, toimet, joilla vahvistetaan yhteisöllistä opiskeluhoitoa ja opiskelijoiden varhaista tukea ja tiedot suunnitelman toteuttamisesta, seurannasta sekä opiskeluhuollon laadunarvioinnista.

Suunnitelman seurannan ja arvioinnin tulee olla vakiintunut osa kunnan toiminnan ohjauksen kokonaisuutta. Keskeiset seurannan ja arvioinnin kohteet ovat:

- lasten ja nuorten hyvinvoinnin muutokset
- palvelujärjestelmän toimivuus ja kasvuympäristön tilanne sekä

- suunnitelman tavoitteiden toteutuminen.

Lakisääteisen suunnitelman keskeiset painopisteet ja tavoitteet tulee sisällyttää kuntastrategiaan. Suunnitelman toteuttamista tulee johtaa ja koordinoida. Tämä edellyttää johtamis- ja koordinoitavastuiden määrittämistä. Kunnan toiminta- ja päätöksenteko-organisaatiossa määritellään pysyvät rakenteet, yhteistyöelimet ja foorumit, joissa lasten, nuorten ja perheiden asioita tarkastellaan kokonaisuutena. Lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma voi sisältyä laajempaan paikalliseen lapsi- ja nuorisopoliittiseen ohjelmaan tai suunnitelmaan.

Osana sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta tehdään muutoksia myös lastensuojelulakiin. Lakiluonnoksen uudistetussa 12 pykälässä, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat, säädettäisiin jatkossa sekä kunnan että hyvinvointialueen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmasta. Kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on jatkossa osa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 6 §:ssä tarkoitettua kunnan hyvinvointisuunnitelmaa. Hyvinvointialueen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma olisi otettava huomioon hyvinvointialueen talousarviota ja suunnitelmaa sekä palvelustrategiaa laadittaessa. Vastaavasti hyvinvointialueen toimintaa koskeva lasten ja nuorten alueellinen hyvinvointisuunnitelma olisi osa hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 7 §:ssä tarkoitettua hyvinvointisuunnitelmaa. ([HE 170/2021 vp \(eduskunta.fi\)](#), [Laki sosiaali- ja terveydenhuollon... 612/2021 - Säädökset alkuperäisinä - FINLEX ®](#)).

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma - Lapset, nuoret ja perheet - THL

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) tarkoituksena on edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta, vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta, turvata yhdenvertaisin perustein tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut sekä muut hyvinvointia edistävät toimenpiteet ja parantaa yhteistyötä sosiaalihuollon ja kunnan eri toimialojen sekä muiden toimijoiden välillä.

Lain 5 § mukaan kaikissa sosiaalihuollon toimissa, jotka koskevat lasta, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lasten kohdalla on lisäksi kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut parhaiten turvaavat tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin, mahdollisuuden saada ymmärtämystä sekä iän ja kehitystason mukaisen huolenpidon, turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden sekä itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen.

Lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja annettaessa ja niitä kehitettäessä on huolehdittava siitä, että näiden palvelujen avulla tuetaan vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lasten kasvatuksessa ja saadaan selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve. Tarvittaessa on järjestettävä erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa. Palveluja annettaessa ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin.

[Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX ®](#)

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) säätelee monia lasten ja nuorten palveluita. Asetus velvoittaa muun muassa, että:

- palvelujen suunnittelussa on käytettävä seurantatietoja kuntalaisten terveydestä
- terveysneuvonta on järjestettävä tarpeen mukaan moniammatillisesti ja sen on muodostettava lapsen ja perheen osallisuutta tukeva kokonaisuus,
- määrääikäiset terveystarkastukset tulee järjestää ennalta määritellyille ikä- tai vuosiluokille, muille erityisryhmille sekä yksilölliseen tarpeeseen perustuen
- terveydenhoitajan, kättilön, suuhygienistin, hammashoitajan, lääkärin tai hammaslääkärin on pyrittävä selvittämään tarkastuksista poisjäävien tuen tarve
- kouluyhteisön ja opiskeluympäristön terveys ja turvallisuus on tarkastettava yhteistyössä oppilaitoksen oppilaiden/opiskelijoiden, oppilashuollon ja muiden ammattilaisten kesken
- erityisen tuen tarpeen arvioimiseksi ja järjestämiseksi on tehtävä yhteistyötä varhaiskasvatuksen, lastensuojelun, oppilas- ja opiskelijahuollon ja muiden ammattilaisten kesken

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymällä on terveysneuvonnan toimintaohjelma (2021–2022), jossa em. palvelut ja toimenpiteet on määritelty: <https://www.ylasavonsote.fi/strategia-ja-suunnitelmat>

Varhaiskasvatuslaki (540/2018) tuli voimaan 1.9.2018. Uudistusten myötä lainsäädäntö ajanmukaistui, selkeytyi ja tarkentui käsitteellisesti. Merkittävimmät uudistukset liittyvät varhaiskasvatuksen henkilöstöön ja varhaiskasvatuksen tiedontuotannon kehittämiseen.

Varhaiskasvatuslaki korostaa lapsen edun ensisijaisuutta varhaiskasvatuksen suunnittelussa, järjestämisessä, tuottamisessa tai siitä päätettäessä. Lakiin on kirjattu lapsen suojaaminen väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Monialaisen yhteistyön säännöstä on tarkennettu ja laissa on myös vuorohoitoa koskeva säännös.

Varhaiskasvatuksen tavoitteisiin on lisätty yhdenvertaisuuden edistäminen. Varhaiskasvatusta on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja kahden viikon hakuaikaa sovelletaan työn tai opintojen takia toiseen kuntaan muutettaessa ja kun tarve on ennakoimaton.

Lapsen oikeus varhaiskasvatukseen säilyi uudistuksessa entisellään. Jokaisella lapsella on edelleen oikeus varhaiskasvatukseen 20 tuntia viikossa ja tarpeen mukaan oikeus laajempaan tai kokoaikaiseen varhaiskasvatukseen.

- [Varhaiskasvatuslaki 540/2018](#) Avautuu uudessa välilehdessä (1.9.2018 alkaen)
- [Varhaiskasvatusasetus 753/2018](#) Avautuu uudessa välilehdessä (1.9.2018 alkaen)

Perusopetuslain (26a§) mukaan lapsen osallistuminen ennen oppivelvollisuuden alkua vuoden kestävään esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan on velvoittava. Oppivelvollisuuslain (2–3 §) mukaan oppivelvollisuus alkaa lukuvuoden alkaessa sinä vuonna, jona lapsi täyttää seisevän vuotta. Esiopetusvuotta ei lueta oppivelvollisuuteen muilla kuin pidennetyn oppivelvollisuuden oppilaille. Oppivelvollisuus päättyy, kun oppivelvollinen täyttää 18 vuotta tai kun oppivelvollinen on tätä ennen hyväksytysti suorittanut ylioppilastutkinnosta annetussa laissa (502/2019) tai ammatillisessa koulutuksessa annetussa laissa (531/2017) tarkoitetun tutkinnon tai niitä vastaavan Ahvenanmaalla suoritettun tai ulkomaisen koulutuksen.

Suomessa astui voimaan oppivelvollisuuden laajennus vuonna 2021 ikäluokka kerrallaan, ja uusi oppivelvollisuuslaki otettiin käyttöön 1.8.2021. Samassa yhteydessä toisen asteen koulutuksesta tuli maksutonta, ja sekä ohjausta että toisen asteen valmistavien koulutusten ja nivelvaiheen ohjausta alettiin kehittää ja vahvistaa. Laajentamisen tavoitteena on, että jokainen nuori suorittaa toisen asteen koulutuksen, sillä osaamisvaatimusten kasvaessa työllistyminen edellyttää nykyisin vähintään toisen asteen tutkinnon suorittamista.

Oppivelvollisuuden laajeneminen on tuonut mukanaan kunnille säädettyjä uusia tehtäviä, vastuita ja veloituksia perusopetuksen järjestäjän, perusopetuksen jälkeisen koulutuksen järjestäjän sekä oppivelvollisen asuinkunnan rooleissa. Ajatuksena on, että ohjaus- ja valvontavastuu tapahtuvat "saattaen vaihtava" -periaatteella, eli nuoresta pidetään huolta koko hakeutumisvaiheen ja oppivelvollisuuden suorittamisen ajan, mutta silti niin, että hän on aktiivinen oman elämänsä toimija. Nuoren omat urasuunnittelutaidot kehittyvät ohjauksessa ja opetuksessa, joten sekä oppivelvollisuuslakiin (11 §) että perusopetuslakiin (11 a §) on kirjattu opinto-ohjausta koskeva uudistus tarjota kaikille 8.–9. -luokkalaisille tarvittaessa tehostettua oppilaanohjausta.

Oppivelvollisuuslaki (Oppivelvollisuuslaki)

Oppivelvollisuuden nousun myötä toisen asteen opinnoista tulee opiskelijalle maksuton. Hänelle tulee antaa omaksi tai lainaan kaikki opiskelussa tarvittavat oppikirjat, kannettavan tietokone ja muu materiaali. Vähintään 7 km koulumatkat korvataan Kelan koulumatkatukijärjestelmän puitteissa. Kunnalla ei ole velvollisuutta järjestää koulukuljetuksia toisen asteen opiskelijoille.

Laajennettu oppivelvollisuus astuu voimaan vuonna 2021. Lakia sovelletaan ensimmäisen kerran niihin oppivelvollisiin, jotka ovat keväällä 2021 perusopetuksen 9. luokalla. Jatkossa oppivelvollisuus päättyy, kun nuori täyttää 18 vuotta tai kun hän tätä ennen suorittaa toisen asteen tutkinnon (ylioppilastutkinto tai ammatillinen tutkinto).

Laajennetun oppivelvollisuuden piirissä olevan tulee hakeutua ja jatkaa opiskeluaan perusopetuksen jälkeisessä koulutuksessa. Oppivelvollisen asuinkunnan tehtävänä on ohjata oppivelvollista hakeutumaan hänelle soveltuvaan koulutukseen ja tarvittaessa muiden tarkoituksenmukaisten palveluiden piiriin. Viime kädessä oppivelvolliselle osoitetaan opiskelupaikka soveltuvassa nivelvaiheen koulutuksessa (31.7.2022 saakka perusopetuksen lisäopetus, ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus VALMA tai lukiokoulutukseen valmistava koulutus LUVA, 1.8.2022 lukien uusi tutkintokoulutukseen valmentava koulutus TUVA) tai työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa TELMA-koulutuksessa.

Oppilashuollolla tarkoitetaan hyvän oppimisen, psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa kouluyhteisössä. Oppilashuollon tavoite on tuottaa kodin ja viranomaisten yhteistyöllä lapsille, oppilaille ja opiskelijoille oppilashuoltoa palveluineen. Oppilashuolto jakautuu yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen oppilashuoltoon. Yhteisöllinen oppilashuolto yhdistää koulun ja esiopetusryhmien sidosryhmät yhteisölliseen oppilashuoltotyöhön ja koulussa toimivaan oppilashuoltoryhmään. Yhteisöllistä oppilashuoltoa kehittää koulukohtainen ja esiopetuksessa yksikkökohtainen oppilashuoltoryhmä. Yksilökohtaista oppilashuoltoa varten muodostetaan tapauskohtainen asiantuntijaryhmä, joka käsittelee yksittäisen oppilaan huolen aiheeksi nousseita asioita. Esi- ja perusopetuksen oppilashuollon järjestämistä ja oppilashuoltosuunnitelmien tekemistä ohjaavat

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) ja Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Esi – ja perusopetuksen oppilashuoltosuunnitelmissa kuvataan oppilashuollon kokonaistarve ja oppilashuoltopalvelut. Oppilashuollon palveluiden järjestymisestä vastaa Ylä-Savon SOTE-kuntayhtymä.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki

Yleissivistävää koulutusta koskeva keskeinen lainsäädäntö

Nuorisolain tavoitteena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä sekä lisätä nuorten osallisuutta, vaikutusmahdollisuuksia ja yhdenvertaisuutta.

Nuorisolan mukaan:

- Kunnassa tulee olla nuorten ohjaus- ja palveluverkosto, joka kattaa nuorten kannalta keskeisimmät toimijat; opetus-, sosiaali-, terveys- ja nuorisotoimi sekä työ- ja poliisi- ja puolustushallinnon edustajat.
- Etsivän nuorisotyön tehtävänä on tavoittaa tuen tarpeessa oleva alle 29-vuotias nuori ja auttaa häntä sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, joilla edistetään hänen kasvuaan, itsenäistymistään ja muuta elämänhallintaa sekä pääsyä koulutukseen ja työmarkkinoille.
- Työpajatoiminnan tehtävänä valmennuksen avulla parantaa nuoren valmiuksia päästä koulutukseen, suorittaa koulutus loppuun ja päästä avoimille työmarkkinoille tai muuhun tarvitsemaansa palveluun. Työpajatoiminnan tarkoituksena on parantaa nuoren elämänhallintataitoja sekä edistää hänen kasvuaan, itsenäistymistään ja osallisuutta yhteiskuntaan. Työpajatoiminnan järjestäjinä voivat toimia kunta tai useat kunnat yhdessä tai nuorten palveluja tuottava yhteisö. Nuorten työpajalla tulee olla nuorten yksilö- ja työvalmennusosaamista ja toimintansa tuloksia on seurattava. [Nuorisolaki 1285/2016 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX ®](#)

1.2 Lapsia, nuoria ja perheitä koskevia kuntien yhteisiä toimintamalleja

Ankkuritoiminta:

Ylä-Savon Sote kuntayhtymän toimialueella vuonna 2019 käynnistyneen poliisin Ankkuritoiminnan tarkoituksena on varhaisen vaiheen nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja rikosten ennalta ehkäiseminen. Paikallisesti ankkurit voivat toimia myös lähisuhde- ja perheväkivaltatehtävissä. Ankkuritoimintaa toteutetaan moniammatillisessa ankkuritiimissä, jossa on mukana asiantuntijoita poliisista, sosiaali-, terveys- ja nuorisotoimesta. Tiimin kokoonpano voi vaihdella tapauskohtaisesti. Moniammatillinen tiimi tapaa nuoren ja hänen huoltajansa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta nuorta voidaan tukea tarkoituksenmukaisesti ja tarvittaessa ohjata oikean avun tai tuen piiriin.

Työllisyyden kuntakokeilu 1.3.2021 - 30.6.2023:

Maaliskuun 2021 alussa käynnistyneessä työllisyydenkuntakokeilussa on tavoitteena parantaa erityisesti pitkään työttömänä olleiden ja heikommin työllistyvien kuten maahanmuuttajien pääsyä työmarkkinoille. Tärkeä kohderyhmä ovat myös alle 30-vuotiaat työttömät. Pohjois-Savossa kokeiluun osallistuu kuusi kuntaa: Kuopio, Siilinjärvi, Lapinlahti, Iisalmi, Sonkajärvi ja Vieremä. Maaliskuussa yli 9 000 työvoimatoimiston pohjoissavolaisen asiakkaan oma työnhaku siirtyi kotikunnan vastuulle. Tämän jälkeen jokainen työtön käy läpi oman tilanteensa asiantuntijan

kanssa. Kokeilussa saa yksilöllistä ohjausta ja selvitetään palveluiden tarve. Yksilöllistä ohjausta annetaan työttömyyden alkuvaiheista alkaen ja samalla kartoitetaan asiakkaan osaaminen suhteessa paikalliseen työpaikkatarjontaan, arvioidaan työ- ja toimintakykyä sekä elämäntilannetta työllistymisen mahdollistumiseksi.

Järjestöyhteistyö ja perheiden kohtaamispaikat:

Eri hallinnonalojen viranomaisten yhteistyö on edellytys lapsiperheiden laadukkaille palveluille. Tavoitteena on se, että yhdessä tekemällä syntyy parhaimmillaan asiakaslähtöistä, yhteen sovittavaa ja kokonaisvaltaista perheiden palvelua. Järjestöt kutsutaan mukaan yhteisen viitekehyksen rakentamiseen osana palveluketjua. Lasten ja perheiden kanssa toimivien työntekijöiden käytänteistä puhutaan yhteen sovittavana toimijuutena. Tavoitteena on arjessa tapahtuva nopea tuki.

THL:n mukaan jokaisessa kunnassa tulisi olla perheille kohtaamispaikka tai -paikkoja, joiden tavoitteena on mahdollistaa lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta, vahvistaa vanhemmuutta, edistää perheiden voimavaroja ja hyvää arkea, vähentää perheiden ja vanhempien yksinäisyyden kokemuksia ja vahvistaa yhteisöllisyyttä. Kohtaamispaikkatoimintaa järjestetään perheille maksuttomana lähipalveluna. Kohtaamispaikka tarjoaa lapsille nuorille ja perheille avointa toimintaa, vertaistoimintaa ja vertaistukiryhmiä, teemailtoja, tapahtumia ja tapaamisia, lapsille leikki- ja varhaiskasvatustoimintaa, nuorille toimintaa, toimintaympäristön vapaaehtoistoiminnalle sekä tietoa, asiantuntemusta ja neuvontaa.

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/perhekeskus/kohtaamispaikka>

Perheiden kohtaamispaikka on tila, missä perheiden kokonaistilanteen arviointi olisi mahdollista ja eri hallinnon alojen työntekijät ohjaisivat perheitä sopivien palveluiden piirin. Työntekijöiden jalkautuminen kohtaamispaikkoihin karsii päällekkäisiä toimintoja ja pienentää eri hallinnon alojen välisiä silloja.

Iisalmessa kohtaamispaikkana toimii Mannerheimin lastensuojeluliiton, Pelastakaa Lapset ry: ja Ylä-Savon Ensi ja turvakotiyhdistyksen hallinnoima Perheentalo, jossa järjestöt ja hankkeet yhteistyössä kaupungin ja Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän kanssa järjestävät ja ylläpitävät edelle mainittuja toimintoja perheille.

Kiuruvedellä kohtaamispaikkana toimii avoin päiväkotitoiminta, missä päiväkodissa lapsilla on mahdollisuus leikkiä ja harjoitella sosiaalisia taitoja yhdessä toisten lasten ja aikuisten kanssa. Vanhemmat voivat keskustella kasvatuksesta, lapsen kehityksestä, vanhemmuudesta ja lapsiperheen arjesta muiden perheiden ja alan ammattilaisten kanssa.

Sonkajärvellä ja Vieremällä kohtaamispaikkatoiminta sijoittuu hallinnollisesti varhaiskasvatuksen alaisuuteen, mutta niillä on myös järjestöjen ja kuntayhtymän toimijoiden kanssa yhteiset ohjausryhmät, jotka sopivat kohtaamispaikan toiminnoista yhteistyössä.

THL:n suosittamassa perhekeskus – toimintamallissa kohtaamispaikat ovat osa perhekeskusta, mutta toimintaa toteutetaan vahvassa yhteistyössä kuntien ja järjestöjen kanssa. Perhekeskus-toimintamallia esitetään otettavaksi käyttöön myös Pohjois-Savon kaikkiin kuntiin.

Hyvinvointialueelle siirryttäessä avoimet kohtaamispaikat ovat yksi valmistelussa oleva asia vuoden 2022 aikana. Valmistelu tapahtuu yhteistyössä kuntien, järjestöjen ja seurakuntien kanssa.

1.3 Lasten, nuorten ja perheiden Ylä-Savo 2021

Pohjois- Savon kaupungit ja kunnat ovat pieniä ja mittakaavaltaan inhimillisiä asuin ympäristöjä, jotka muodostavat terveellisen, turvallisen ja rauhallisen kasvuympäristön lapsille ja nuorille. Niissä painotetaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä ennaltaehkäisevää toimintaa. Ylä- Savo on virkeä seutukunta, joka tarjoaa virkistystä ja harrastusmahdollisuuksia lapsille, nuorille ja perheille. Taajamissa on riittävästi ulkoilualueita sekä liikuntatiloja.

Lapset, nuoret ja perheet edustavat kunnan elinvoimaa ja heidän hyvinvointinsa ennustaa tulevaisuutta alueilla ja kunnissa. Alla olevassa taulukossa 1. on nähtävissä perheiden määrät perhetyypeittäin vuonna 2020. Lapsiperheitä kaikista perheistä on lisalmessa 44 %, näistä yhden vanhemman perheitä on noin 28 %, Kiuruvedellä lapsiperheitä kaikista perheistä on 45 %, joista yhden vanhemman perheitä 26.6 %, Sonkajärvellä lapsiperheiden osuus kaikista perheistä on 40 % ja yhden vanhemman perheitä kaikista lapsiperheistä on 27,3 %, Vieremällä lapsiperheitä on 48 % kaikista perheistä ja yhden vanhemman perheitä 23 % lapsiperheistä. Vertailtaessa maakuntaan ja koko maahan, Pohjois-Savossa on 43 % lapsiperheitä kaikista perheistä ja lapsiperheistä yhden vanhemman perheitä on 26,4 %. Koko maan vastaavat luvut ovat 47,5 % ja 27 %.

	Perheitä						
	Yhteensä	Aviopari tai rekisteröity pari ilman lapsia	Aviopari tai rekisteröity pari ja lapsia	Avopari ilman lapsia, puoliset eri sukupuolta	Avopari ja lapsia	Äiti ja lapsia	Isä ja lapsia
2020							
KOKO MAA	1 467 653	539 038	387 981	230 398	123 544	152 417	34 275
MK11 Pohjois-Savo	66 915	26 662	15 402	11 115	6 039	6 192	1 505
Iisalmi	5 722	2 329	1 270	880	547	554	142
Kiuruvesi	2 086	891	471	266	224	187	47
Sonkajärvi	1 076	506	222	138	92	86	32
Vieremä	985	385	258	129	104	84	25

Taulukko1. Perheiden määrät perhetyypeittäin vuonna 2020. Tilastokeskus: [Perheet 31.12. muuttujina Vuosi, Alue, Perhetyyppi ja Tiedot. PxWeb \(stat.fi\)](#)

1.4 Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kunnissa

Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen siirtyessä hyvinvointialueille vuoden 2023 alussa, kunnilla on jatkossakin vastuu asukkaattensa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä ja ympäristöterveydensuojelusta. Kunnan tulee strategisessa suunnittelussaan asettaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tavoitteet ja määrittellä tavoitteita tukevat toimenpiteet. Myös hyvinvointialueen on omassa toiminnassaan huolehdittava hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä

yhteistyössä alueensa kuntien kanssa ja tuettava niitä asiantuntemuksellaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä. Lisäksi hyvinvointialue tekee hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä yhteistyötä muiden alueella toimivien julkisten toimijoiden sekä yksityisten yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa sekä edistää osaltaan järjestöjen toimintaedellytyksiä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä.

Vuoden 2023 alusta sosiaali- ja terveystalvet sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen jakautuvat sote- uudistuksen myötä maakunnille, kunnille ja järjestöille sekä seurakunnille. Näin syntyy uusia rajapintoja, jotka pystytään hoitamaan vain monialaisessa yhteistyössä.

Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin perusterveydenhuollon yksikössä toimii HYTE-tiimi, jossa työskentelee ylilääkäriin lisäksi hyvinvointikoordinaattori ja ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön koordinaattori. Maakunnan HYTE-tiimi tekee hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä Pohjois-Savon poikkialueellisen HYTE-ryhmän ohjauksessa, joka on maakuntahallituksen nimeämä.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä maakunnassa on viety eteenpäin ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön verkoston, HYTE-koordinaattorien verkoston ja erilaisten teemaverkostojen sekä järjestettyjen koulutusten ja aktiivisen viestinnän kautta. Lisäksi on jalkauduttu valtuustojen iltakouluihin teemoilla hyvinvointikertomus, HYTE-yhdyshenkilön työ ja ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö kunnassa. Kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen avainhenkilöitä on tavattu myös erikseen verkkoyhteyksin ja toteutettu kuntien hyvinvoinnin edistämistyön tueksi muun muassa päihdetilannekyselyt, kokemuksellinen hyvinvointikysely, järjestöjen HYTE-kysely ja vaikuttavien HYTE-menetelmien käyttöönoton kartoitus. Kaikissa Pohjois-Savon kunnissa on nyt poikkialueellinen HYTE-ryhmä ja HYTE-yhteyshenkilö.

Pohjois-Savon alueellisen hyvinvointikertomuksen (2021–2025) painopistealueina ovat 1) osallisuuden vahvistuminen ja yksinäisyyden vähentäminen 2) vanhemmuuden vahvistuminen, 3) mielen hyvinvointi ja riippuvuuksien ehkäisy (erityisesti lapset ja nuoret) 4) itsestä huolehtiminen ja terveellisten elintapojen edistäminen 5) tapaturmien ja väkivallan ehkäiseminen sekä 6) hyte-resurssien, rakenteiden ja prosessien vahvistuminen. Vaikka lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman perustana on kunkin kunnan strategia ja paikallisesti tärkeiksi arvioidut kehittämiskohteet, suunnitelmassa on hyvä ottaa huomioon koko maakunnan tilanne ja yhteiset painopistealueet.

Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden johtamisen ja päätöksenteon tulisi perustua tutkittuun tietoon. THL kerää tietoa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista ja palveluista väestökyselyillä ja tilastotiedonkeruilla sekä asiakastietojärjestelmistä ja rekistereistä. Suurin osa tiedoista on Kouluterveyskyselystä ja FinLapset-kyselytutkimuksesta. Vuoden 2021 kouluterveyskyselyn tuloksia on esitelty kuntien omilla sivuilla.

Kunnille on suunniteltu otettavan käyttöön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtiosuuden lisäosa eli HYTE-kerroin. HYTE-kerroin on kannustin, joka tarkoittaa, että kuntien rahoituksen valtiosuuden suuruus määräytyy osaksi niiden tekemän hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön mukaan. Kannustin on suunniteltu otettavan käyttöön vuoden 2023 alusta, jolloin kunnille jaetaan ensimmäisen kerran uudistuksen jälkeinen valtiosuus. Lisäosan suuruus määräytyy toimintaa kuvaavista prosessi-indikaattoreiden (= kunnan toiminta väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi) ja tuloksia kuvaavien tulosindikaattoreiden (=kunnan väestön terveys ja hyvinvointi) perusteella. Indikaattorien soveltuvuus arvioidaan määräjain, eivätkä ne tule olemaan aina

samoja.

[HYTE-kerroin – kannustin kunnille - Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen - THL](#)

2. KUNNAT

2.1 IISALMI

2.1.1 Lasten ja nuorten ja perheiden palvelut ja hyvinvoinnin nykytila

Väestö

Iisalmen asukasluku oli vuoden 2020 lopussa 21 124 asukasta. Viime vuonna väestö väheni 241 henkilöä (-1,1 %). Syntyvyyden ja kuolleisuuden välinen erotus on suurin selittävä tekijä kaupungin väestön vähenemisessä. Iisalmissa syntyi vuonna 2020 147 lasta eli saman verran kuin v. 2019. Kokonaisnettomuuton osalta kaupungin väkiluku väheni 71 asukkaan verran. Iisalmen väkiluvun kehitys ja ennusteet noudattelevat valtakunnallista kehitystä. Syntyvyys on laskenut koko maassa ja väestö keskittyy kaupunkikeskuksiin. Iisalmen näkökulmasta keskeisenä haasteena ovat väestön väheneminen sekä syntyvyyden lasku, joka on ollut viime vuosina merkittävä.

Perheet

Iisalmissa perheiden ja lapsiperheiden määrä on pienentynyt. Tämä kertoo lähinnä siitä, että perheiden täysi-ikäistyneiden lasten ikäluokat ovat suurempia kuin uudet syntyvät ikäluokat. Yksinhuoltajaperheiden määrä on pysynyt suhteessa samana.

Kasvatus ja opetus

Varhaiskasvatus

Iisalmen vahvuus on tarjota laadukasta varhaiskasvatusta, jossa arvostetaan lapsuuden ainutkertaisuutta. Toimintamme lähtökohtia ovat lasten fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus ja hyvinvointi sekä yhteistyö perheiden kanssa. Myönteisyys on varhaiskasvatuksemme voimavara.

Varhaiskasvatusta tarjotaan perheen tarpeen mukaan osa- tai kokopäiväisesti päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen vastuualueen muodostavat hyvinvointikertomuksen viimeisenä vuotena (2021–2022) kuusi päiväkotia ja 20 omassa kodissa toimivaa perhepäivähoitajaa. Perhepäivähoidon varahoidosta vastaa neljä perhepäivähoitajaa eri päiväkodeissa. Varhaiskasvatuspalveluja tuottaa lisäksi kaupungin valvomana kahdeksan yksityistä päiväkotia, seitsemän yksityistä perhepäivähoitajaa ja neljä yksityistä ryhmäperhepäiväkotia. Palveluseteli lisää perheiden vapautta valita varhaiskasvatuspalveluja yksityiseltä tai kunnalliselta puolelta.

Esiopetusta järjestetään viidessä kunnallisessa ja kuudessa yksityisessä päiväkodissa sekä erillisissä esiopetusryhmissä Edvin Laineen, Kangaslammin ja Kauppi-Heikin kouluilla. Kouluilla sijaitsevat esiopetusryhmät ovat kokopäiväisiä ja varhaiskasvatuslain alaisia tarjoten myös täydentävää varhaiskasvatusta.

Lasten määrässä on vähenemistä vuosina 2018–2021. Päiväkoteja on siirretty myös väistötiloihin. Varhaiskasvatuksessa oli poikkeusleikkauksen 31.12.2020 tilanteen mukaan lapsia varhaiskasvatuspalveluissa yhteensä 1008 lasta, joista yksityisissä on 46 % ja kunnallisessa varhaiskasvatuksessa on 54 %.

Koronan aiheuttama poikkeustila keväällä 2020 vaikutti myös varhaiskasvatuksen käyttöasteeseen. Lapsia oli varhaiskasvatuksessa maaliskuussa paikalla 51 %, huhtikuussa 41 % ja toukokuussa 58 %. Syksyllä 2020 käyttöasteet normalisoituivat.

Perusopetuslain (§ 26a) mukaan lapsen on osallistuttava ennen oppivelvollisuuden alkamista vuoden kestävään esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan. Esiopetuksesta vastaavat kunnat, joiden on osoitettava esiopetuspaikka jokaiselle lapselle. Esiopetukseen osallistui kaudella 2019–2020 vuonna 2013 syntynyt ikäryhmä kokonaan.

Lasten ja nuorten terveen kasvun ja hyvän oppimisen mahdollistaminen näkyy esimerkiksi siinä, miten varhaiskasvatuksessa tarjotaan perheiden tarpeisiin sopivia vaihtoehtoja. Tavoitteena on ollut, että 90 % perheistä saisi haluamansa varhaiskasvatusmuodon, vuonna 2020 tämä toteutui 95 % perheistä. Vanhemmat osallistuvat lastensa varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen mm. niin, että lapsille tehdään yhdessä huoltajien kanssa lapsen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen suunnitelma, jonka toteutumista seurataan ja tarkistetaan huoltajien kanssa vähintään kerran vuodessa.

Varhaiskasvatuksen liikuntatuntien tavoitteena on ollut kaksi tuntia päivässä tämän suunnitelmakauden aikana. Uusien lasten liikuntasuosituksien mukaan alle 8-vuotiaiden lasten päivään pitäisi sisältyä vähintään kolme tuntia liikuntaa. Osa liikunnasta on toteutunut varhaiskasvatuksessa, osa kotona. Iisalmen kaupungin liikuntapalvelut järjestävät yhteistyössä varhaiskasvatuksen kanssa vuosittain monenlaista toimintaa. Suurin osa toiminnasta on suunnattu esikouluikäisille ja tapahtuman järjestelyssä on vastuutahojen mukana lisäksi eri yhteisöjä ja oppilaitoksia. Keväällä 2019 käynnistyi yhteistyössä liikuntapalvelujen ja varhaiskasvatuksen kanssa Lapset liikkuu Iisalmissa –hanke. Tärkeimpinä toimenpiteinä ovat olleet Iisalmelaisten liikuntajärjestöjen vierailut varhaiskasvatuksen yksiköihin lasten pariin. Järjestövierailujen lisäksi sekä kunnallisille että yksityisille varhaiskasvatuksen yksiköille on järjestetty koulutusta liikunnan ohjaukseen liittyvien valmiuksien kehittämiseksi. Hanke on tukenut mm. kaupungin strategista tavoitetta, että kaikilla Iisalmelaisilla lapsilla ja nuorilla olisi vähintään yksi harrastus. Lisäksi tavoitteena on ollut tarjota lapsille monipuolisia liikuntaelämyksiä ja madalta osallistumista liikuntatoimintaan.

Varhaiskasvatuspalveluissa on kehitetty lukuvuonna 2020–2021 matalankynnyksen varhaisen tuen mallia palkkaamalla varhaiskasvatukseen OKM:n erityisavustuksella kolme varhaisen tuen työntekijää, jotka mm. ohjaavat lapsia ja henkilökuntaa selviytymään mahdollisista koronan aiheuttamista ongelmista tunnekasvatuksen keinoin.

Kehittämiskohteena on lasten huoltajien toive saada tukea vanhemmuuteen. Vertaistuen muotoja myös kaivataan. Yhteistä lapsiperheitä tukevaa toimintaa eri toimialojen, järjestöjen ja Ylä-Savon Soten kanssa on vahvistettava edelleen. Tässä Perhekeskus on avainroolissa.

Perusopetus

Perusopetuslain mukaan kunnan tehtävä on järjestää sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille maksutonta perusopetusta. Iisalmen kaupungin 11 peruskoulua tarjoavat opetussuunnitelman mukaista opetusta luokille 1–9. Kouluista 10 on alakoulua ja yksi yläkoulu. Peruskouluikäisille maahanmuuttajalapsille tarjotaan perusopetukseen valmistavaa opetusta integroituna oman ikäryhmän luokkaan omassa lähikoulussa suomi toisen kielenä oppiaineen opettajien tuella.

Suunnitelmakaudella tarkastellaan mahdollisuutta ulottaa valmistavan vaiheen opetus lisäalassa myös jo esikouluikäisille maahanmuuttajalapsille.

Perusopetuksessa 1–9 luokilla olevien oppilaiden määrä 2021 on lisäalassa 2091. Ennusteen mukaan oppilasmäärä on lisäalassa seuraavina vuosina hitaasti laskeva, niin että oppilasmäärän ennustetaan olevan vuonna 2026 1938 oppilasta. Koulurakennusten huono kunto on vaatinut kouluinvestointeja. Vuonna 2017 valmistui Kauppiis-Heikin alakoulu ja 2020 Runnin alakoulu. Lisäalassa on suunnitelmakautena valmistumassa kaksi uutta alakoulua; Mansikkaniemen alakoulu ja Kilpjärven alakoulu.

Perusopetuksen uusi, vuonna 2016 porrasteisesti aloitettu, opetussuunnitelma on nyt käytössä kaikilla perusopetuksen luokka-asteilla. Lisäalassa on tarkennettu lukuvuoden 2020–2021 aikana sivistys- ja hyvinvointilautakunnassa opetussuunnitelmien tavoitteita.

Koulutuslautakunnan 21.6.2016 §44 hyväksymä Pedagogisen ICT-suunnitelman käyttöönotto vuosina 2017–21 on toteutunut digiopettajien lisäpanoksena, opettajien koulutuksina ja laitehankintoina. Jokaisella oppilaalla ja opettajalla on oma laite. Panostus kiertävään digitutor toimintaan päättyy kevätlukukaudella 2021, sillä koulujen opettajien valmiudet digitaaliseen opetukseen ovat hyvät. Jatkossa digituon muotoja kehitetään toimiala- ja koulukohtaisesti.

Perusopetuksen tuntikehys lisäalassa on perusopetuksen osalta suurempi kuin valtakunnallisesti. Lisäalassa peruskoululaisista on erityisen tuen piirissä 7 % ja tehostetussa tuessa 15 %. Valtakunnalliset osuudet ovat: erityisessä tuessa on 8,5 % ja tehostetussa tuessa 11,6 % peruskoululaisista. Koronavuoden 2020–2021 aikana on perusopetuksessa valtion rahoituksella lisätty erityisopettajien määrää yläkoulussa ja koulunkäynninohjaajien määrää sekä alakoulussa että yläkoulussa. Tarkoituksena on ollut etäopetuksen järjestämisestä johtuva oppimisvajeen huomiointi oppimisen lisätukena.

Alakoululaiset

Lisäalassa on **vahvasti panostanut** perusopetukseen tuntikehityksen lisäyksellä, digitaalisen oppimisen mahdollistamiseen oppilaskohtaisilla laitteilla, opetus- ja oppimismateriaalien hankinnoilla, uusien koulujen rakentamisella ja koulujen yhteyden rakennetuilla lähiliikunta-alueilla sekä maksuttomalla harrastustoiminnalla koulupäivän yhteydessä. Varhaiskasvatukseen- ja koulujen henkilökunnan koulutuksiin hakeutumiseen kannustetaan. Turvallinen ja viihtyisä oppimisympäristö yhdessä ammattitaitoisen ja sitoutuneen henkilöstön kanssa luo lapsille ja oppilaille hyvinvointia ja oppimisen edellytyksiä. Esille tuotuihin huolenaiheisiin on reagoitu mm. resursoimalla yläkouluun erityisopettajia aiempaa enemmän ja pyritty luomaan uusia monialaisia toimintamalleja eri ammattiryhmien yhteistyöllä. Koulussa työskentelevät lisäksi mm. koulu yhteistyöntekijä, nuorisotyöntekijä ja koulupsykkareita hankerahoituksen turvin 2021–2022.

Oppilaiden ja huoltajien osallisuus ja vaikuttaminen varhaiskasvatukseen ja koulun arjessa on luonnollinen osa varhaiskasvatukseen ja koulujen toimintaa. Sopivan pienen kaupunkimallin mahdollistaa myös verkostotoiminnan kehittämisen ja yhteistyön eri sidosryhmien ja järjestöjen kanssa. Lisäalassa opetus- ja sivistystoimi on verkostoitunut aktiivisesti lähikuntien sivistystoimien kanssa esim. Hanketyössä.

Kirjasto on aktiivinen toimija lasten ja nuorten vapaa-ajalla ja myös koulujen kanssa yhdessä. Koulukirjastojen lisäksi lisäalassa toimii kouluilla kiertävä kirjastoauto.

Kunnallinen kulttuuripalvelu tarjoaa peruskouluikäisille lapsille mahdollisuuksia tutustua eri kulttuurin lajeihin kulttuurikasvatussuunnitelman mukaisesti, yhteistyössä järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. Sopivan harrastuksen löytyminen helpottuu tutustumisten myötä, ja kynnys osallistua kulttuuritapahtumiin madaltuu.

Liikuntapalvelut on voimakkaasti ollut kehittämässä yhteistyössä järjestöjen kanssa lasten ja nuorten harrastustoimintaa. Toiminnan tavoitteena on ollut tavoittaa etenkin niitä lapsia ja nuoria, joilla ei ole vielä harrastusta. Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja koulujen kanssa on ollut tiivistä. Liikunta- ja nuorisojärjestöjen rooli lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämässä on vahva.

Myönteisestä kehityksestä huolimatta **edelleen kehitettävää** on oppilaiden ja huoltajien vaikutusmahdollisuuksissa ja osallisuudessa varhaiskasvatuksen ja koulun arjessa. On pohdittava, kuinka Covid-19 pandemian rajoitusten jälkeen saadaan jälleen huoltajat kiinnittymään varhaiskasvatuksen ja koulun toimintaan. Pandemian aikana teams -välitteiset vanhempainillat saivat jopa aiempaa enemmän osallistujia, joten hybridimalli myös kohtaamisten järjestämisessä on mahdollista. Samoin teemoittain koko kaupungin varhaiskasvatuksen ja peruskoululaisten huoltajille suunnatut informatiiviset tilaisuudet voivat toteutua osin myös digitaalisesti.

Oppilashuollon palveluiden resurssit eivät vastaa tarvetta osittain rekrytointiongelmien vuoksi. Aikaa yhteisölliselle työlle on liian vähän. Oppilashuollon palveluiden saatavuus ja riittävyys lisäalassa tulee huomioida suunnittelussa siirryttäessä hyvinvointialueiden vastuuseen oppilashuollon palveluiden järjestämisessä.

Oppilashuollon toimitilojen tarve ja monitoimisuus koulussa tulee huomioitavaksi uusien koulujen rakentamisessa. Olemassa olevien tilojen tarkastelu ja joustava käyttö on olennaista kaikilla kouluilla.

Ylipainon lisääntyminen näkyy yhä nuoremmilla lapsilla. Elintapaohjauksella, monipuolisella harrastustarjonnalla ja eri toimijoiden yhteistyöllä voidaan vaikuttaa lasten ylipainoon.

Alakouluikäiset lapset eivät harjaa hampaita riittävän säännöllisesti. Lasten hampaiden säännölliseen harjaukseen tulee kiinnittää huomiota huoltajille ja lapsille suunnatulla valistustyöllä. Alakouluikäisten tupakkatuotteiden kokeilualttius on lisääntynyt.

Alakouluikäisten nettiriippuvuus on lisääntynyt.

Jo alakouluikäiset lapset joutuvat seksuaalisen kommentoinnin ja ehdottelun kohteeksi some- viestinnässä. Mediakasvatus on tärkeää yhä nuoremmille lapsille netissä tapahtuvien lieveilmiöiden ehkäisemiseksi.

Yläkoululaiset ja nuoret

lisälmen **vahvuutena** on hyödyntää meneillään olevia kehittämishankkeita arjen työssä.

Kehittämishankkeiden avulla on pystytty satsaamaan nuorten mielenterveyden haasteisiin nuorten kanssa työskenteleviä lisäämällä.

Nuorisovaltuusto toimii aktiivisesti ja koulujen oppilaskuntatoiminta on suunnitelmallista ja oppilaita hyvin osallistavaa.

Myös nuorten osalta on pystytty vaikuttamaan siihen, että maksullisuus ei ainakaan ole harrastamisen este. Lisälmen harrastamisen mallin kautta on tavoitettu etenkin ne nuoret, joilla ei harrastusta vielä ole ollut.

Resursseja nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi on lisätty. Erilaisilla nuoriin kohdistuvilla hankkeilla kuten koulunuorisotyöhankkeella ja Ankkuritoiminnalla on pystytty vastaamaan lieveilmiöihin, väkivaltaisuuteen ja päihteiden käyttöön. Liikunta- ja nuorisjärjestöjen rooli lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämässä on vahva.

Kouluympäristön turvallisuuteen on kiinnitetty huomiota tekemällä turvallisuuskartoituksia ja kouluympäristön ideointia samoin kuin alakouluilla. Ulkopuolisen toimijan parantamishdotukset ovat kaupungilla parhaillaan arvioitavana.

Ylä-Savon ammattiopistossa kaikenikäisten opiskelijoiden hyvinvointia edistetään monin tavoin. Uusien aloittavien opiskelijoiden ryhmäytymistä ja oppilaitokseen tutustumista tuetaan Tervetuloa-toiminnoilla ja kaikissa toimipisteissä järjestettävillä ryhmäytymispäivillä. Opiskelijaohjaukseen on satsattu lisäämällä ohjaushenkilöstöä sekä kehittämällä uusia toimintamalleja. Yksi varhaiseen puuttumiseen kehitetty malli on Huolenpidon polku. Opetus-, ohjaus- ja opiskeluhoitohenkilöstön lisäksi opiskelijoita tuetaan useilla hankkeilla, joiden avulla edistetään opiskelijan ohjausta ja opintojen etenemistä.

Taukotoimintaan ja vapaa-ajan toimintoihin on hankittu erilaisia hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä edistävää välineistöä. Lisäksi on otettu käyttöön YSAO-aktiivipassi, joka mahdollistaa tutustumisen eri liikuntalajeihin. Opiskelijoiden käytössä on myös liikunta- ja musiikkitiloja. Elä, asu ja voi hyvin -asuntolakurssi tarjoaa asuntolassa asuville opiskelijoille eväitä itsenäiseen elämään, asumiseen ja hyvinvointiin.

Opiskelijoiden osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia tuetaan aktiivisella opiskelijakunta- ja tutortoiminnalla. Tutortoiminnassa on mahdollisuus erikoistua esim. vertais-, asuntola- ja digitutoriksi oman kiinnostuksen mukaan. Opiskelijoiden viihtyvyyttä ja yhteisöllisyyttä edistetään hyvinvointivuosikellon mukaisilla hyvinvointitapahtumilla, teemapäivillä ja kampanjoilla. Ylä-Savon ammattiopisto tekee tiivistä yhteistyötä alueellisten ja valtakunnallisten verkostojen kanssa. Turvallisuuteen liittyviin ohjeisiin ja käytäntöihin opiskelijat perehdytetään toimipisteissä toteutettavilla turvallisuuskävelyillä.

Yläkouluikäisten nuorten pahoinvoinnin ja psyykkisen **hyvinvoinnin haasteet** pienellä osalla nuorista ovat puhututtaneet lisälnessä kuluneina vuosina ja enenevässä määrin vuosina 2019–21. Jo peruskouluikäiset nuoret tarvitsevat runsaasti tukitoimia ja huomiointia niin oppimisen, osallisuuden, vaikuttamisen kuin psyykkisen tuenkin näkökulmasta. Ennaltaehkäisevä ja oikea-aikainen oppimisen ja psyykkisen tuen antaminen on keskiössä. Huoliin on reagoitu lisäämällä ja monipuolistamalla henkilöresursseja ja kehittämällä uusia yhteistyön ja tuen malleja. Yhteen sovittavan työskentelymallin kehittäminen eri toimijoiden kesken on alkanut syksyllä 2021. Oppilashuollon palvelujen pysyvyys ja saatavuus ovat luoneet omat haasteensa ja oppilaat yläkoulussa eivät ole aina saaneet apua, vaikka sitä olisivat tarvinneet.

Osallisuuden ja yhteisöön kuulumisen tunteen laskeminen sekä yksinäisyyden kokemuksen ja kiusaamisen lisääntyminen vaativat huomiointia kaikilla sektoreilla ja verkostotoiminnassa. Seksuaalisen ehdottelun ja ahdistelun lisääntyvään ilmiöön on kiinnitettävä huomiota ja lisättävä itsemääräämisoikeuteen liittyvää valistustyötä.

Huumeiden hankkimisen helppous on kouluterveyskyselyn perusteella noussut huolestuttavasti 2017–2021. Helppous lisää kokeilualttiutta. Myös tupakointi ja huumekekokeilut ovat lisääntyneet.

Nuorten väkivallan lisääntyminen puhuttaa koko maassa – niin myös lisalmessa, vaikkakin fyysisen uhan kokemus on peruskoulussa ja ammatillisessa oppilaitoksessa laskussa ja lukiossa hienoisessa nousussa. Ennaltaehkäisevään ja valistustyöhön on syytä jatkossakin satsata. Poliisin Ankkuri-tiimin työtä on vakiinnutettu ja siinä toimivaa nuorisotyöntekijän tehtävää ollaan vakinaistamassa. Ylä-Savon Soten näkökulmasta lisalmessa peruskoulujen oppilashuoltohenkilöstön tilat puhuttavat työntekijöitä toistuvasti. Kuraattoreilla ja psykologeilla ei ole omia tiloja vaan he tapaavat lapsia, nuoria ja perheitä pääsääntöisesti terveydenhoitajan työtiloissa, mikä vaikeuttaa aikatauluja ja saavutettavuutta. Toiveena onkin laatia yhteistyössä kaupungin kanssa pitkän aikavälin suunnitelma oppilashuollon tiloista kouluissa.

Ylipainon lisääntyminen on huolestuttavaa. Liikunnan harrastamisen määrän tulisi edelleen kasvaa, sillä sen puute altistaa ylipainolle ja kansansairauksille.

Peruskoulun yläasteikäisten hampaiden säännölliseen harjaukseen tulee kiinnittää huomiota nuorille suunnatulla valistustyöllä.

Toinen aste

Oppivelvollisuuden laajentamisen yhteydessä toteutetaan Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman opinto-ohjauksen kehittämisohjelma perusopetuksessa ja toisella asteella. Lisalmen kaupungin saaman valtion erityisavustuksen avulla edistetään ajalla 08/2021–12/2022 perusopetuksen oppilaanohjauksen vaikuttavuutta sekä tuetaan, kehitetään ja vahvistetaan opinto-ohjauksen toimintatapoja ja alueellista yhtenäisyyttä neljän kunnan (Lisalmi, Kiuruvesi, Sonkajärvi ja Vieremä) alueella. Tavoitteena on kehittää perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheen siirtymiä tukevia oppilaanohjauksen toimintatapoja suunnittelemalla myös tehostetun oppilaanohjauksen käytänteitä. Oppilaanohjauksen alueellinen ohjeistus on valmisteilla.

Lisalmen kaupungin alueella toimivia toisen asteen oppilaitoksia ovat Lisalmen lyseo, Ylä-Savon ammattiopisto ja Savon ammattiopiston Lisalmen yksikkö.

Lisalmen lyseossa annettava lähiopetus noudattaa nuorille tarkoitettua lukiokoulutuksen opetussuunnitelmaa. Myös aikuisopiskelijat voivat suorittaa lukio-opintoja lyseossa osallistumalla lähiopetukseen joko varsinaisena opiskelijana tai aineopiskelijana. Opinnot on mahdollista suorittaa myös osin etänä. Puhtaasti etäopiskelijat ohjataan muihin aikuislukioihin.

Ammattiopistojen tutkintotavoitteiset koulutukset ovat joko ammatillisia perustutkintoja tai lisäkoulutuksena suoritettavia ammatti- ja erikoisammattitutkintoja. Ammatilliseen perustutkintoon johtavan koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä valmiuksia itsenäisen ammatin harjoittamiseen, sekä tukea elinikäistä oppimista ja antaa tarpeellisia tietoja ja taitoja jatko-opintoihin, harrastuksiin ja persoonallisuuden kehittämiseen.

Ammatillinen lisä- ja täydennyskoulutus on mahdollista työuran eri vaiheissa. Sekä ammatillinen peruskoulutus että lisäkoulutus ovat tutkintoon tähtäävää koulutusta. Opiskelu tapahtuu paitsi oppilaitoksissa, myös lisääntyvässä määrin työpaikoilla ja verkko-oppimisympäristöissä.

Lisalmessa toimivien ammattiopistojen ja Lyseon opiskelijoiden hyvinvointia on kuvattu vuonna 2021 tehdyn kouluterveyskyselyn tulosten perusteella.

Ammattiin opiskelevien ja lukiolaisten elintavoissa ja hyvinvoinnissa on eroja.

Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan toisen asteen opiskelijat ovat tyytyväisiä elämäänsä saman suuntaisesti: lukiolaiset 73,5 % ja ammattiin opiskelevat 72,6 %. Opiskelijat kokevat myös pystyvänsä vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun, mutta vaikutusmahdollisuudet oppilaitokseen toimintaan koetaan vähäisiksi (lukio 22 % ja ammatillinen oppilaitos 30,40 %). Lukiolaisista 16 % ja ammattiin opiskelevista 9,4 % tuntee itsensä yksinäiseksi. Yksinäisyys on tytöillä yleisempää kuin pojilla.

Tytöistä noin puolella ja pojista noin viidenneksellä on jokin lääkärin toteama pitkäaikaissairaus tai terveysongelma. Pääsärkyä viikoittain potee sekä lukiossa että ammattiin opiskelevista reilu neljännes ja päivittäin lukiolaisista 5,4 % ja 6,4 % ammattiin opiskelevista. Oireilu on tytöillä yleisempää kuin pojilla. Univaikeuksia on keskimäärin kolmanneksella opiskelijoista, tytöillä selvästi enemmän kuin pojilla. Puolet ammattiin opiskelevista ja kolmannes lukiolaisista kertoo nukkuvansa alle 8 tuntia arkin.

Kohtalainen tai vaikeaa ahdistuneisuus on tytöillä yleisempää kuin pojilla. Noin 20 % tytöistä kertoo kärsivänsä kohtalaisesta tai vaikeasta ahdistuneisuudesta, kun taas pojista noin 3–4 % on ko. oireita. Vastaavasti vähän yli puolet tytöistä kertoo olleensa huolissaan mielialastaan kuluneen 12 kuukauden aikana, pojista vajaa viidennes. Mielialaan liittyvistä asioista noin 90 % kertoo saaneensa tukea ja apua ystäviltä ja muilta läheisiltä. Vajaalla viidenneksellä on vaikeuksia muistamisessa, keskittymisessä tai oppimisessa. Tytöistä ja lukiolaisista pojista viidennes kertoo ylipainosta, ammattiin opiskelevista pojista kolmannes.

Molemmissa oppilaitoksissa opiskelevista yhdeksällä kymmenestä harrastaa jotakin vähintään kerran viikossa. Ammattiin opiskelevista reilu puolet ja lukiolaisista 77 % kertoo harrastavansa säännöllisesti omatoimista liikuntaa. Lukiolaisista ohjattuun liikuntaan osallistuu liki puolet viikoittain, kun taas ammattiin opiskelevista vain 15,2 %.

Mobiililaitteella tai tietokoneella pelaamista harrastaa päivittäin noin puolet pojista molemmissa oppilaitoksissa opiskelevista ja tytöistä noin viidennes.

Enemmistö nuorista toisella asteella voi hyvin ja etenee opinnoissaan, mutta yhä enenevässä määrin psyykinen oireilu ja yksinäisyyden tunne ovat lisääntyneet. Korona-aika on korostanut erilaisia lieveilmiöitä kuten sosiaalisten tilanteiden pelkoa, jännittämistä, päihteiden käyttöä ja oppimisen haasteita. Osalla opiskelijoista tämä näkyy mm. kotiin jäämisenä ja poissaoloina opinnoista. Haasteita asettavat myös opiskeluhuoltohenkilöstön rajalliset resurssit sekä psykologin puuttuminen.

Nuorten vapaa-ajan aktiivisuus on vähentynyt. Opiskelijoiden elämäntaito- ja elämäntaito-osaamisessa on puutteita: epäsäännöllinen vuorokausirytmistö ja ruokailutottumukset sekä piittaamattomuus yhteisistä pelisäännöistä. Huolta aiheuttavat myös nuorten vapaa-ajan harrastuneisuuden väheneminen, energijuomien käyttäminen, tupakointi sekä riskialtis liikennekäyttäytyminen. Osaa opiskelijoista on vaikeaa aktivoida yhteiseen tekemiseen ja osallistumiseen. Digitaalisten välineiden käyttö on myös vaikuttanut opiskelijoiden vuorovaikutustaitoihin; osalle opiskelijoista aito kohtaaminen ja asioiden hoitaminen on hankalaa.

Nuorille suunnattua tapahtuma- ja kulttuuritarjontaa on suhteellisen vähän. Kulttuuripalveluilla voidaan vaikuttaa nuorten kokemaan yksinäisyyteen ja henkiseen hyvinvointiin sekä lisätä nuorten omaa osallisuutta hyvinvoinnin tukemisessa.

Kulttuuri ja vapaa-aikapalvelut

Kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelut kuuluvat sivistys- ja hyvinvointitoimialan ja pitävät sisällään kulttuuri- ja kirjastopalvelut, kansalais- ja musiikkiopiston sekä liikunta- ja nuorisopalvelut. Uimahalli kuuluu liikunta- ja nuorisopalveluihin. Yhteistyö eri toimijoiden kuten järjestöjen kanssa on keskeisessä roolissa.

Kulttuuripalveluja tarjotaan lisämessä lapsille ja nuorille laadittujen kulttuurikasvatussuunnitelmien mukaan. Ohjelmat sisältävät monipuolista tutustumista kulttuurin eri aloihin ja kulttuuritiloihin. Lisäksi vuosittain on tarjolla ikäryhmille sopivia avoimia teatteri- ja musiikkiesityksiä. Palveluita voidaan tarjota myös virtuaalisesti.

Kirjasto ja kirjastoauto tarjoavat lapsille ja nuorille kirjojen lainauksen lisäksi kirjavinkkausta, kirjaston esittelyä, kirjastonkäytön opastusta ja satutuokiota. Kirjastossa innostetaan lukemaan mm. lukukoirien, lukudiplomien ja kesälukukampanjoiden avulla. Kirjaston tarjontaan kuuluu tapahtumien ja kirjailijavierailujen järjestäminen lapsille ja nuorille. Kirjasto on suosittu myös lasten ja nuorten opiskelu- oleskelu- ja pelipaikka. Kirjastossa tehdään laajaa yhteistyötä nuorisopalvelun, järjestöjen kanssa, päiväkotien ja koulujen kanssa.

Kansalaisopisto tarjoaa vapaan sivistystyönopetusta kaikille kuntalaisille, kansalaisopiston kuvataidekoulu suunnataan etenkin lapsille ja nuorille. Maahanmuuttajien ensikosketus suomen kieleen tapahtuu usein kansalaisopistossa. Ylä-Savon musiikkiopisto tarjoaa laajan oppimäärän mukaan taiteen perusopetusta musiikissa lisämessä, Kiuruvedellä, Pielavedellä, Sonkajärvellä ja Vieremällä. Alle kouluikäisille on tarjolla muskari. Lapset ja nuoret voivat osallistua kuorotoimintaan, vaikeivat olisikaan musiikkiopiston oppilaita. Musiikkiopisto tekee läheistä yhteistyötä myös musiikkiluokkien kanssa.

Nuorisopalvelut tarjoavat ryhmä- ja tilatoimintaa, tapahtumia, retkiä sekä kursseja, verkossa tehtävää nuorisotyötä, etsivää nuorisotyötä, jalkautuu nuorten luo oppilaitoksiin ja kirjastolle sekä tarjoaa Twist-kesätyötä yläkouluikäisille. Ankkuri toimintaa toteutetaan yhteistyössä Keiteleen, Kiuruveden, Lapinlahden, Sonkajärven ja Vieremän kuntien kanssa. Etsivää nuorisotyötä tehdään kumppanuussopimuksella myös Vieremälle. Ohjaamotoiminnasta on sopimukset keskeisimpien yhteistyökumppaneiden kanssa. Nuorten työpajatoiminnasta on ostopalvelusopimus lisälmen Nuoriso Tuki ry:n kanssa.

Liikuntapalveluissa yhteistyö varhaiskasvatuksen ja koulujen kanssa on tiivistä mm. tapahtumien ja lajikoulujen sekä liikuntailtapäiväkerhojen järjestämisessä. Liikunta- ja nuorisoyhteistyössä on mukana järjestöjen toiminta-avustusten perusteella mukana n. 2 800 alle 18- vuotiasta. Painospisteenä avustuskriteereissä ja tilojen sekä alueiden vuorojen jakamisessa ovat olleet alle 18-vuotiaat. Yhteistyössä teknisen toimialan kanssa kehitetään liikkumisen olosuhteita. Lähiliikuntapaikkoja koulujen läheisyyteen on valmistunut jo useamman vuoden ajan yhden lähiliikuntapaikan vuosivauhtia. Tulevien vuosien liikuntaolosuhteiden kehittämissuunnitelman valmistelu käynnistetään vuonna 2021.

Hanketoiminnalla vahvistetaan liikunta- ja nuorisopalvelujen kehittämistä ja toimenpiteitä lapsille ja nuorille. Vuonna 2021 käynnissä olevilla hankkeilla lisätään mm. nuorten tietoutta ilmastoasioista ja mahdollistetaan heille toimintatapoja ilmastomuutokseen sekä kehitetään yläkoulun ja nuorisopalvelujen yhteistyötä. Liikuntapalvelut ja järjestöt ovat tiivistä mukana kehittämässä

Suomen Harrastamisen -mallia (OKM) lisälmeen. Mobiilipassilla tarjotaan liikuntaan ja kulttuuriin kannustavia etuja nuorille. Lapset liikkeelle hankkeella kehitetään 4–6-vuotiaiden liikunnallisia valmiuksia ja koulutetaan varhaiskasvatuksen henkilöstöä (AVI).

Elinympäristö

Erityisesti lasten ja nuorten hyvinvointiin vaikuttavia strategisia tavoitteita ovat teknisellä toimialalla olleet vuosina 2017–2021 seuraavat:

Tiivis yhdyskuntarakenne ja hyvin saavutettavissa oleva ja toimiva palveluverkko

Tavoite on toteutunut hyvin. Kouluverkkoa uudistetaan kaupunginvaltuustossa vuonna 2018 hyväksytyin perusopetuksen palveluverkkosuunnitelman mukaisesti säilyttämällä kouluverkko entisellään ja korvaamalla sisäilmaongelmaisia vanhoja koulurakennuksia uusilla. Runnin vanha koulu on korvattu uudella siirtokelpoisella vuokratokoululla vuonna 2020. Kilpijärven uuden koulun rakentaminen on käynnissä ja koulu valmistuu keväällä 2022. Mansikkaniemen uuden koulun rakentaminen alkaa toukokuussa 2021 ja koulu valmistuu loppusyksyllä 2022. Soinlahden uuden koulun hankesuunnittelu on käynnistynyt keväällä 2021.

Terveet ja toimivat toimitilat

Koulujen ja päiväkotien teknistä kuntoa on kartoitettu systemaattisesti. Tarvittaessa apuna on käytetty rakennusterveysasiantuntijoita. Iisalmen kaupungissa on otettu käyttöön sisäilma-asioiden toimintamalli vuonna 2017.

Liikkumaan houkuttelevat liikuntareitit ja puistot

Lähiliikuntapaikkojen rakentamiseen ja ylläpitoon on panostettu. Koulujen yhteydessä olevia lähiliikuntapaikkoja voidaan hyödyntää opetus- ja kerhotoiminnassa, ja ne ovat lapsille ja nuorille hyvin saavutettavissa myös vapaa-aikana. Viime vuosina valmistuneita tai perusparannettuja lähiliikuntapaikkoja ovat Soinlahden koulun lähiliikuntapaikka 2017, Kirkonmäen lähiliikuntapaikka 2018–2019, Kangaslammin lähiliikuntapaikka 2019–2020 ja Runnin lähiliikuntapaikka valmistuu koulun yhteyteen kesällä 2021. Monipuolista Paloisvuoren ulkoilualueita kehitetään erillisen kehittämissuunnitelman mukaisesti. Kaupungin uimarannan toiminnallisuutta on parannettu ja lasten leikkipuistojen kalustusta ja varustusta uusitaan vuosittain.

Viihtyisä, turvallinen ja esteetön kaupunkiympäristö

Liikenneturvallisuutta on parannettu systemaattisesti. Liikennevahinkojen määrä kaupungissa on vähentynyt merkittävästi viimeisen viiden vuoden aikana. Iisalmen kaupunki on mukana projektissa *Koululaisten turvallisen ja viisaan liikkumisen edistäminen Ylä-Savon kunnissa 2021*.

Työllisyys

Nuorisotakuun piiriin (15–29-vuotiaita) kuuluu Iisalmissa noin 3200 henkilöä. Pohjois-Savon ELY-keskuksen seurantatietojen mukaan maakunnan alle 25-vuotiaiden työttömyys on elokuussa 2021 vähentynyt vuoden takaiseen verrattuna ja on toissavuoden (2019) tasolla. Nuorten työttömyys

Pohjois-Savossa on hieman koko maan keskiarvoa korkeammalla. Pitkäaikaistyöttömistä alle 25-vuotiaiden osuus on 5 %. Lisalmessa alle 25-vuotiaita työttömiä on keskimäärin 187 henkilöä kuukausittain. Nuorisotakuun mukaisesti nuorten työttömyyteen pyritään puuttumaan ennen 3 kuukauden yhtäjaksoisuutta. Lisalmessa nuorisotakuun toteuma alkuvuonna 2021 on keskimäärin 63 %. Nuorten työllisyyteen ja nuorisotakuun toteutumiseen liittyviin tekijöihin kiinnitetään erityistä huomiota kaupungin työllisyyspalveluissa, nuorisotyössä, hanketoiminnassa sekä erilaisissa yhteistoimintaverkostoissa. Lisalmen kaupunki edistää nuorten kesäaikaista työllistymistä ja opiskelijoiden miniyrittäjyyttä kesätyötuella, josta vuonna 2021 tehtiin 252 päätöstä.

Mielenterveys ja päihteet

Lasten ja nuorten mielenterveyteen liittyvät pulmat sekä päihteidenkokeilut ja käyttö ovat viime vuosina lisääntyneet erityisesti nuoremmassa ikäryhmässä Lisalmessa.

Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä sai 16–24-vuotiaista vuonna 2019 1,9 % ja vuonna 2020 2,1 % vastaavan ikäisestä väestöstä. Tilanne näyttäisi menevän huonompaan suuntaan (vuonna 2014 luku oli 0,8 %). Koulu-uupumuksen määrä kasvaa ja yli neljännes perusopetuksen 8–9 luokkalaista sekä ammattiin opiskelevista kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta kokee 8–9 luokkalaista ja lukiolaisista reilu viidennes ja ammattiin opiskelevista 13 % vastanneista.

Kouluterveyskyselyn mukaan raittiiden opiskelijoiden osuus on kasvanut vuodesta 2013 alkaen lukioissa ja ammattiin opiskelevien parissa (lukiolaiset vuonna 2021 50 % ja ammattiin opiskelevat 33 %), perusopetuksen 8–9 luokkalaisten osalta kasvu taittui vuonna 2017 ja on nyt 58 % kaikista vastanneista. Myös viikoittain alkoholia käyttävien määrä on laskenut kaikissa ikäryhmissä vuodesta 2017 alkaen (vuonna 2021 8–9 lk. 2,2 %, lukio 1,5 % ja ammattiin opiskelevat 11,6 %). Ammattiin opiskelevia lukuun ottamatta luvut ovat pienempiä kuin Pohjois-Savossa tai koko maassa.

Laittomien huumeiden kokeilut Lisalmessa peruskoululaisten parissa ovat lisääntyneet noin kahdella prosentilla vuodesta 2019 (vuonna 2021 8 % vastanneista), mutta vähentyneet lukiolaisten (vuonna 2021 6,7 %) ja ammattiin opiskelevien (vuonna 2021 11,3 %) parissa. Myös koko maan luvut ovat laskusuunnassa, mutta korkeammalla kuin Lisalmessa. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset>

Järjestöjen ja seurakunnan lapsi- ja perhetyö

Lisalmen seurakunnan varhaiskasvatuksen lapsiperheille suuntaama toiminta

Lisalmen seurakunnan varhaiskasvatus tarjoaa lapsiperheille monipuolista, laadukasta ja maksutonta toimintaa, jota Lisalmen seurakunnassa laadittu varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa ja tukee. Suurin osa tästä toiminnasta on päivä- ja perhekerhoja, jotka kokoontuvat säännöllisesti viikoittain. Päiväkerhot tukevat monipuolisesti lapsen kasvua ja kehitystä ja perhekerhot toimivat avoimina matalankynnyksen kohtaamispaikkoina, jotka tarjoavat vertaistukea ja mahdollisuuden vaihtaa kokemuksia sekä saada työntekijöiltä ohjausta.

lisalmen seurakunta tekee varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetussuunnitelman mukaisesti yhteistyötä lialmessa toimivien varhaiskasvatustyöryhmien ja esiopetuksen kanssa. Seurakunta tukee varhaiskasvatuksen katsomuskasvatusta ja tutustuttaa lapsia kristilliseen kulttuuriin ja perinteeseen. Yhteistyömme perustuu opetushallituksen sekä kirkkohallituksen kumppanuuden koreihin ja varhaiskasvatustyöryhmien suunnitelmaan. Yhteistyötä tehdään säännöllisesti myös muiden lapsiperheiden parissa toimivien kanssa.

Perheille suunnattuihin avoimiin perhekerhoihin ja –ryhmiin lapset tulevat yhdessä aikuisen kanssa ja toiminta perustuu lapsen ja aikuisen yhteiseen tekemiseen sekä lapsen kasvun tukemiseen. Ne koostuvat eri puolilla lialmea, eikä ennakoilmoittautumista tarvita.

Päiväkerho on kirkon varhaiskasvatusta 2–6-vuotiaiden lasten parissa. Kyseessä on hyvä ja laadukas vaihtoehto silloin, kun lapselle riittää osa-aikainen varhaiskasvatus. Perheille ja eri-ikäisille lapsille on tarjolla myös retkiä ja leirejä.

Seurakunnan nuorisotyössä on tarjolla viikkotoimintaa, tapahtumia, leirejä, retkiä sekä koulutusta. Diakonisen perhetyön periaatteita ovat perhe- ja voimavaralähtöisyys, jolloin perhe nähdään yhteistyösuhteessa kumppanina. Oleellista on perheen sisäisten voimavarojen tukeminen ja perheyhteyden vahvistaminen, vaikka selviytyminen edellyttääkin usein myös perheen ulkoisten voimavarojen vahvistamista. Perhetyö on eri alojen ammattilaisten yhteistyötä.

Perheasiainneuvottelukeskukseen perheneuvonta on maksutonta ja siihen pääsee ajanvarauksella. Toimintamuotoja ovat keskustelu parisuhteesta, sovittelu eron uhatessa tai erotilanteessa ja perhekasvatus (perheneuvojan alustuksia ja luentoja parisuhteen ja perheen kysymyksistä).

Perheentalo – yhteistyö

Perheentalo -yhteistyö tekee tiivistä yhteistyötä Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän ja lialmen kaupungin kanssa. lialmen kaupunki on tukenut Perheentalo -yhteistyötä kuntaosuudella (6000 €). Perheentalo -yhteistyön hallinnoijana on toiminut Mannerheimin Lastensuojeluliiton lialmen yhdistys ry. Lisäksi jäseninä ovat Ylä-Savon Ensi- ja Turvakotiyhdistys sekä lialmen Pelastakaa Lapset ry.

Perheentalo toimii lialmessa perheiden avoimena kohtaamispaikkana. Perheiden kohtaamispaikka on tila, missä perheiden kokonaistilanteen arviointi on mahdollista ja eri hallinnon alojen työntekijät ohjaavat perheitä sopivien palveluiden piiriin. Työntekijöiden jalkautuminen kohtaamispaikkoihin karsii päällekkäisiä toimintoja ja pienentää eri hallinnon alojen välisiä siiloja. Yhteen sovittavan johtajuuden avulla kehitetään mm. yhteisiä menetelmiä perheiden kanssa toimimiseen. Perheentalo -yhteistyö on ollut mukana tiiviisti mukana Tulevaisuuden POSOTE20 -hankkeen LAPE-ohjelmassa perhekeskusyhdyshenkilöiden verkostossa sekä valtakunnallisessa STM:n ja THL:n johtamassa perhekeskusten kohtaamispaikkaverkostossa.

Perheentalo -yhteistyön ja yhdistysten yhteistyössä kehittämät vertaisryhmä-, tukihenkilö- ja avopalvelutoiminnat (yökylä-, mummola-, doula- ja maahanmuuttajien ryhmätoiminnat) sekä monitoimijaiset verkostot (Vireää Vapaaehtoistoimintaa-verkosto VIRVA, Vauvaverkko, mediakasvatus-, perhevalmennustyöryhmät) ja luontoperheleiri yhteistyössä Metsäkartanon kanssa ovat löytäneet oman paikkansa varhaisen tuen toimintamallina.

Paikallistasolla perustettu syksyllä 2019 lialmen kaupungin varhaiskasvatuksen ja Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän perhekeskuksen ja Perheentalo -yhteistyön KOHTU-työryhmä eli Kohtaavan Tuen johtamisen työryhmä on tehnyt koontia lialmessa jo toimivista ns. universaaleista

matalankynnyksen perheiden palveluista. Lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämisen kannalta on sekä vanhempien että lasten osallisuus ensiarvoisen tärkeää. Osallisuuden kokemus edistää hyvinvointia ja terveyttä, vahvistaa identiteettiä, ehkäisee eriarvoisuuden kokemusta ja rakentaa luottamusta ympäristöön sekä omaan toimijuuteen. Iisalmen varhaiskasvatuksen ja Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän perhekeskuksen toimijat ovat osallistuneet parina viime vuonna Perheentalon johdolla Lastensuojelun Keskusliiton koordinoimassa Perheet keskiöön! -hankkeessa kehitettyyn osallisuusviikkoon. Viikkoa viettämällä voidaan tukea vanhempien osallisuutta sekä saada palautetta ja kehittämisajatuksia lapsiperhepalveluiden kehittämiseksi.

Perheentalo -yhteistyön toiminta nimettiin vuoden 2020 aikana yhdeksi Iisalmen kaupungin Menestystarinaksi.

2.1.2 Lasten, nuorten ja perheiden kehittämiskohteet Iisalmissa

Tavoitteiden, toimenpiteiden ja mittareiden toteutus- ja seurantavastuu on sivistys- ja hyvinvointitoimialajohtajalla, varhaiskasvatusjohtajalla ja kulttuuri- ja vapaa-aikajohtajalla. Tavoitteita ja toimenpiteitä tarkastellaan vuosittain talous- ja toimintasuunnitelman laadinnan yhteydessä. Raportointi tapahtuu talous- ja toimintasuunnitelmien raportoinnin yhteydessä.

Varhaiskasvatus- vastuualue

Strategiset tavoitteet

Tavoite	Toimenpide	Mittarit
Inspiroiva Iisalmi		
Osallisuuden sekä toimijuuden tukeminen ja vahvistaminen	Huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kaikille lapsille yhteistyössä huoltajien kanssa.
Palveluiden uudistaminen ts. ajassa pysyminen	Perheille tarjotaan sujuvampaa palvelua ja asiointia digitaalisuutta lisäämällä.	Otetaan käyttöön ainakin yksi uusi toiminto.

Peruskoulutus ja lukiokoulutus –vastuualue

Strategiset tavoitteet

Tavoite	Toimenpide	Mittarit
Inspiroiva Iisalmi		
Lasten ja nuorten terveeseen kasvun ja hyvän oppimisen mahdollistaminen	Pidetään opetuksen määrä valtakunnallisesti korkealla tasolla.	Perusopetuksen oppilaiden saama opetustuntimäärä säilyy

		vähintään edellisen vuoden tasolla.
Lasten ja nuorten terveen kasvun ja hyvän oppimisen mahdollistaminen	Pyritään rekrytoimaan vain kelpoisuusehdot täyttävää henkilökuntaa.	Kaikilla opettajilla ja pitkissä sijaisuuksissa myös viransijaisilla on kelpoisuus hoitamaansa tehtävään.
Aktiivinen ja hyvinvoiva kaupunkilainen	Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen huomioidaan kaikissa palveluissa	Perusopetuksen Tea-viisarin pisteet ovat paremmat verrattuna muihin Laajan hyvinvointikertomuksen vertailualueisiin.
Aktiivinen ja hyvinvoiva kaupunkilainen	Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen huomioidaan kaikissa palveluissa	Lukiokoulutuksen Tea-viisarin pisteet ovat paremmat verrattuna muihin Laajan hyvinvointikertomuksen vertailualueisiin.
Lasten ja nuorten terveen kasvun ja hyvän oppimisen mahdollistaminen	Pidetään huoli lukiossa opetuksen ja ohjauksen tasosta (rekrytointi, koulutus, johtaminen ym.).	Ylioppilaskokeet: Vähintään puolessa ylioppilaskokeista puoltoäänien pistekeskiarvo on >0,15 korkeampi kuin lukioissa keskimäärin.
Lasten ja nuorten terveen kasvun ja hyvän oppimisen mahdollistaminen	Pidetään huoli lukiossa opetuksen ja ohjauksen tasosta (rekrytointi, koulutus, johtaminen ym.).	Lukuvuosipalaute: vähintään 85 % opiskelijoista on tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä opetuksen laatuun.
Lasten ja nuorten terveen kasvun ja hyvän oppimisen mahdollistaminen	Pyritään erilaisin toimenpitein parantamaan ja ylläpitämään hyvää kouluviihtyvyyttä lukiossa.	Kouluterveyskyselyn mukaan koulunkäynnistä pitävien osuus on suurempi kuin maassa keskimäärin.
Aktiivinen ja hyvinvoiva kaupunkilainen	Kouluissa noudatetaan kouluruokailusuositusta.	Tuotannonohjausjärjestelmän mukaan ravitsemussuositukset toteutuvat viikon mittaisella tarkastelujaksolla.

Kulttuuri ja vapaa-aika –vastuualue

Strategiset tavoitteet

Tavoite	Toimenpide	Mittarit
Inspiroiva lisalmi		

Osallisuuden sekä toimijuuden tukeminen ja vahvistaminen	Liikunta-, nuoriso-, vammais- ja kulttuurijärjestöjen sekä muiden yhteisöjen yhteiset foorumit ja toimintaryhmät kokoontuvat säännöllisesti.	Ryhmät kokoontuvat vähintään kerran vuodessa.
Lasten ja nuorten terveen kasvun ja hyvän oppimisen mahdollistaminen	Tarjotaan mahdollisuus kaikille varhaiskasvatukseen ja perusopetuksen lapsille ja nuorille päästä osallisiksi kirjasto- ja kulttuuripalveluista	Varhaiskasvatukseen ja perusopetuksen kulttuurikasvatusohjelmat ovat ajan tasalla ja niiden sisältämä kirjasto- ja kulttuuripalveluiden tarjonta on käytettävissä.
Aktiivinen ja hyvinvoiva kaupunkilainen	Luodaan mahdollisuuksia ja kannustetaan omatoimiseen liikunnan ja kulttuurin harrastamiseen	Yli 95% lapsista ja nuorista harrastaa kouluterveyskyselyn (4-5 lk, 8-9 lk) mukaan jotakin vähintään kerran viikossa.
Aktiivinen ja hyvinvoiva kaupunkilainen	Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen huomioidaan kaikissa palveluissa ja ikäryhmissä.	Liikuntapalvelujen Tea-viisarin pisteet ovat paremmat verrattuna Laajan hyvinvointikertomuksen vertailualueisiin.
Aktiivinen ja hyvinvoiva kaupunkilainen	Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukeminen huomioidaan suunnitelmallisesti ja ilmiöihin reagoivasti.	Tuntee itsensä yksinäiseksi. Tulokset ovat kouluterveyskyselyn (8-9 lk) valtakunnallista keskiarvoa parempia.
Osallisuuden sekä toimijuuden tukeminen ja vahvistaminen	Nuoria kuullaan erilaisin toimintatavoin ja -menetelmin.	Vähintään viisi kertaa vuodessa eri menetelmin.
Aktiivinen ja hyvinvoiva kaupunkilainen	Kannustetaan lapsia ja nuoria liikunnalliseen elämäntapaan.	Kouluterveyskyselyn mukaan vähintään tunnin päivässä liikkuvien osuus on suurempi kuin koko maassa keskimäärin.
Aktiivinen ja hyvinvoiva kaupunkilainen	Nuorten itsensä ja heidän läheisten yhteydenottoja Etsivään nuorisotyöhön tuetaan.	Yhteydenottojen määrä on koko maan keskiarvon tasolla (Nuorisotilastot.fi).
Lasten ja nuorten terveen kasvun ja hyvän oppimisen mahdollistaminen	Musiikkiopisto tarjoaa musiikinopetusta kaikille lapsille ja nuorille. Musiikkiopisto luopuu osittain pääsykokeista ja osa oppilaista otetaan ilmoittautumisjärjestyksessä.	Oppilaista vähintään puolet otetaan oppilaaksi ilman pääsykokeita.

2.2 KIURUVESI

2.2.1 Lasten ja nuorten hyvinvoinnin nykytila

Väestö

Kiuruvedellä asui vuoden 2020 lopussa 7854 asukasta. Alle 15-vuotiaita oli 15,7 % väestöstä ja 15–24-vuotiaiden osuus koko kunnan väestöstä oli 8 %. Perheitä oli 2020 tilastojen mukaan 2086, joista lapsiperheitä 929.

Väestön väheneminen onkin yksi kaupungin suurimpia haasteita tulevaisuudessa. Merkittävin yksittäinen syy väestön vähenemiselle on kuolleisuuden ja syntyvyyden välinen epätasapaino: kaupungissa kuolee huomattavasti enemmän asukkaita kuin syntyy. 0–6-vuotiaiden osuus väestöstä on pysynyt kuitenkin kohtuullisella ja tasaisella tasolla viime vuosina, mikä on positiivista kaupungin tulevaisuuden kannalta.

Vuonna 2020 Kiuruvedellä syntyi 74 lasta. Haasteellisin ryhmä kaupungin väestökehityksen kannalta on erityisesti 16–24-vuotiaat nuoret aikuiset. Kyseisen ryhmän poismuuttamiseen vaikuttaa erityisesti työ- ja opiskelupaikkojen vähäisyys. Ammatilliset koulutuspaikat ovat keskittyneet kaupungin ulkopuolelle Iisalmeen ja Kuopioon, mistä johtuen ammatilliseen koulutukseen suuntautuvat nuoret joutuvat joko kulkemaan Kiuruvedeltä Iisalmeen tai muuttamaan opiskelupaikan perässä muualle.

Nuorten aikuisten pitämiseksi paikkakunnalla tulisi kiinnittää erityistä huomiota lukiokoulutuksen ylläpitoon ja kehittämiseen sekä nuorten rekrytointiin eri työpaikkoihin.

Varhaiskasvatus

Kiuruvedellä varhaiskasvatusta tarjotaan osa- tai kokoaikaisena päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Taajama-alueella kunnan järjestämänä toimintana toimii kaksi päiväkotia. Perinteisesti kotona työskenteleviä perhepäivähoitajia on kahdeksan. Lisäksi kolmiperhehoitajina on kolme työntekijää ja ns. kotiryhmissä yhteensä kuusi perhepäivähoitajaa. Taajama-alueella on kolme ryhmäperhepäiväkotia. Perheillä on mahdollisuus valita myös yksityinen päiväkotilapsensa toimintapaikaksi. Yksityisiä palvelun tuottajia on kaksi, joissa on yhteensä 102 toimintapaikkaa. Yksityisen varhaiskasvatuksen toimintaa tuetaan palvelusetelillä.

Esiopetusta järjestetään 2 kunnallisessa ja 2 yksityisessä päiväkodissa sekä kyläkoulujen yhdysluokissa. Kyläkoulujen yhteydessä ei ole mahdollisuutta järjestää täydentävää varhaiskasvatusta. Näin ollen osa lapsista käy esiopetusvuotensa taajaman päiväkodeissa ja siirtyy perusopetukseen omalle lähikoululleen. Lapsen kokonaispäivän kannalta on tärkeää, että hän voi olla samassa toimipisteessä koko toimintapäivän.

Kiuruveden varhaiskasvatus on mukana valtakunnallisessa kaksivuotisen esiopetuksen kokeilussa, joka toteutetaan elokuun 2021 alusta toukokuun 2024 loppuun. Kokeilussa on mukana neljä päiväkotia.

Päiväkodit ovat avoinna pääsääntöisesti klo 6.30–17.00. Satumetsän päiväkotito on ympärivuorokautista hoitoa tarjoava päiväkotito.

Varhaiskasvatuksessa tehdään lapselle yhdessä huoltajien kanssa lapsen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen suunnitelma, jonka toteutumista seurataan ja tarkistetaan huoltajien kanssa vähintään kerran vuodessa. Jos lapsi vaihtaa toiseen toimipisteeseen, tietoa vastaanottavalle taholle siirretään yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa olevien lasten kasvun ja kehityksen tueksi tehdään huoltajien suostumuksella yhteistyötä lastenneuvolan kanssa. Tätä varten on laadittu erillinen lomake kolme- ja nelivuotistarkastusta varten.

Haasteita varhaiskasvatuspalvelujen järjestämiseen tuo pinta-alaltaan laaja kunta. Kunnan reuna-alueilta saattaa olla 40 km matka lähimpään hoitopaikkaan.

Varhaiskasvatuksen henkilökunta on koulutettu havainnoimaan lasta ja ottamaan esille lapsen kehitykseen ja toimintaan liittyviä asioita vanhempien/huoltajien kanssa. Koulutuksessa yksi painopistealue on perheen kokonaisvaltainen huomioiminen.

Varhaiskasvatustoimintaa ohjaa suunnitelmallisuus, jota tehdään yhteistyössä tiimien ja koko työyhteisön kanssa. Tämä edistää varhaiskasvatuksen toimintapaikoissa käytössä olevaa pienryhmäpedagogiikkaa, joka tukee jokaisen yksittäisen lapsen kasvua ja kehitystä.

Kiuruveden varhaiskasvatus on mukana Itä-Suomen Loisto- verkostossa. Verkoston kautta saadaan ajankohtaista koulutusta ja vertaistukea. Aluehallintovirasto on yksi verkoston osa.

Avoimen varhaiskasvatuksen palveluita on kunnan järjestämänä avoimessa päiväkodissa arkipäivisin klo 9–12.00.

Perusopetus

Kiuruvedellä perusopetusta järjestetään neljässä kyläkoulussa Kalliokylässä, Lahnajoella, Luupuvedellä ja Rytkyllä sekä taajamassa Nivan koululla ja Yläkoululla. Kiuruvedellä on myös erityiskoulu.

Nivan koulu toimii pääkoulun lisäksi Yläkoulun tiloissa. Kouluja on remontoitu viime vuosina ja käynnissä on taajaman koulurakennusten kuntokartoitus

Esiopetusta järjestetään kyläkouluilla alkuopetusluokan yhteydessä, kaikissa päiväkodeissa ja Nivan koulun starttiluokassa, joka on joustava esi- ja alkuopetuksen ryhmä. Vuorohoidossa oleville oppilaille järjestetään esiopetusta Satumetsän päiväkodissa.

Perusopetuksessa on kaiken kaikkiaan noin 800 lasta. Lukuvuonna 2021–2022 tehostetussa tuessa on 68 (8,7 %) oppilaista ja erityisessä tuessa 61 (7,8 %) oppilaista.

Nivan koululla on kolme ja yläkoulussa kaksi pienluokkaa. Äidinkielenä muuta kuin suomea tai ruotsia puhuvia perusopetuksessa on 12 oppilasta.

Lukuvuonna 2021–2022 tuntikehyksen suhde oppilasmäärään (oppilasmäärä jaettuna opettajien palkkausperusteena olevien vuosiviikkotuntien yhteenlasketulla määrällä) on alakoulussa 0,624, yläkoulussa 0,501 ja erityiskoulussa 0,428.

Perusopetuksen koulut ovat mukana useassa hankkeessa, joiden tarkoitus on pienentää oppilasryhmiä, lisätä ohjaajapalveluja, kehittää oppilaiden lukutaitoa ja järjestää uusia toimintamalleja esi- ja alkuopetuksen yhteistyön kehittämiseksi. Kiuruvesi järjestää omana toimintana koulukuraattori ja -psykologipalvelut. Alakouluilla työskentelee koulupsykykkäri. Tämä palvelu ostetaan Ylä-Savon Sotelta.

Lukio

Kiuruveden lukio on toisen asteen oppilaitos, jonka perustehtävänä on antaa opiskelijoilleen hyvä yleissivistys ja jatko-opintokelpoisuus korkea-asteella sekä lukion oppimäärään ja ylioppilastutkintoon pohjautuvassa ammatillisessa koulutuksessa. Tavoitteena on opiskelijan yksilöllinen ja sosiaalinen kasvu, jotka antavat pohjan elinikäiselle oppimiselle.

Kiuruveden lukio tarjoaa joustavasti opiskelumahdollisuuden myös aikuisille, joita varten lukiossa on oma opetussuunnitelmansa nuorten opetussuunnitelman lisäksi.

Lukio tekee yhteistyötä muiden Ylä-Savon toisen asteen oppilaitosten kanssa MAHIS-verkostossa. Isoverstaan jäsenoppilaitoksena opiskelijat voivat suorittaa kursseja sen opintotarjonnasta. Kiuruveden kaupungin strategian mukaisesti lukiossa painotetaan lisäksi kansainvälisyyttä, kestävää kehitystä, luonnonmukaisuutta ja ekologisuutta. Opiskelijat ja opettajat yhdessä kehittävät koulua sisäisen yrittäjyyden hengessä.

Lukion uudet opetussuunnitelmat otetaan käyttöön asteittain 1.8.2021 alkaen. Ensimmäisen vuosikurssin oppilaille on tuolloin tarjolla maksuttomat oppimateriaalit mukaan lukien kannettavat tietokoneet.

Mahdolliset lukion keskeyttäjät ovat seurannan piirissä Valpas-järjestelmän kautta. Ensisijaisesti keskeyttäjiä ohjataan etsivän nuorisotyön piiriin tai MAHIS-sopimuksen perusteella kokeilemaan tai aloittamaan opintoja toisessa oppilaitoksessa. Yhteistyöstä nuorten työpajan kanssa on tullut luonteva osa koulun toimintakulttuuria. Toiminnan puitteissa järjestetään jatkossa pidennetyn oppivelvollisuuden asettamat vaatimukset.

Kiuruveden lukion toiminta on pysynyt vakaalla pohjalla, pääasiassa paikallisten nuorten jatko-opintoja tarjoavana yksikkönä. Muista kunnista tulevat opiskelijat ovat lähinnä Mahis-järjestelmän kautta tulevia opiskelijoita, jotka ovat Ylä-Savon ammattiopiston kautta suorittamassa sekä ammatillista että ylioppilastutkintoa.

Perheet

Kaikilla kunnan viranomaisilla on velvollisuus pyrkiä tukemaan vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Kasvatuksen tukemisella tarkoitetaan laajasti ottaen kaikkia sellaisia eri viranomaisten yhteistyöhön perustuvia toimia, joilla pyritään kehittämään lapsiperheiden ja heidän välittömän arkiympäristönsä mahdollisuuksia edistää lasten suotuisaa kasvua ja kehitystä. Lähtökohtana on, että lapsia ja nuoria tuetaan ensisijaisesti heidän luonnollisissa arki- ja kehitysympäristöissään. Jokainen lapsi, nuori tai lapsiperhe voi tarvita tukea elämän eri tilanteissa eripituisia aikoja. Oikea-aikaisen tuen tarjoaminen vähentää yleensä muiden toimenpiteiden tarvetta jatkossa.

Vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä toteutuu suhteellisen monipuolisesti. Avoimen varhaiskasvatuksen toimintaan kuuluvat mm. vanhempien ryhmät, joissa käydään asiantuntijoiden johdolla läpi vanhempia askarruttavia asioita. Ryhmätoimintaa toteutetaan myös seurakunnan ja järjestöjen omana toimintana. Tarjolla on myös perhetyötä, jonka tavoitteena on tukea ja auttaa lapsiperheiden elämänhallintaa ja selviytymistä arjessa.

Kulttuuri ja vapaa-aika

Kiuruveden vapaa-aikapalvelut muodostuvat nuorisoi-, liikunta-, kulttuuripalveluista sekä perusopetuksen iltapäivätoiminnasta. Myös kirjaston ja kansalaisopiston palvelut voidaan nähdä osana kuntalaisille tarjottavia vapaa-aikapalveluita tiiviin yhteistyön näkökulmasta. Nuorisopalveluilla on avointa varhaisnuorten kerhotoimintaa viikoittain sekä nuorisotila avoinna viikon jokaisena arkipäivänä. Nuorisopalvelut järjestävät retkiä ja leirejä eri-ikäisille yhteistyössä kolmannen sektorin toimijoiden ja paikallisten yrittäjien kanssa. Nuorten työpajapajatoiminta tukee syrjäytymisuhan alla olevia 17–25-vuotiaita nuoria. Matalan kynnyksen tuen tarkoituksena on opiskelupaikan haussa avustaminen, tuki työpaikan hakuun ja palvelutarpeiden kartoitus jatko-ohjauksineen.

Etsivän nuorisotyön tehtävänä on tavoittaa tuen tarpeessa oleva alle 29-vuotias nuori ja auttaa häntä sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, joilla edistetään hänen kasvuaan, itsenäistymistään ja muuta elämänhallintaa sekä pääsyä koulutukseen ja työmarkkinoille.

Kiuruvesi on rahoittamassa Ankkurin toimintaa. Ankkuritoiminnan tarkoituksena on varhaisen vaiheen nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja rikosten ennalta ehkäiseminen. Paikallisesti ankkurit voivat toimia myös lähisuhde- ja perheväkivaltatehtävissä. Ankkuritoimintaa toteutetaan moniammatillisessa ankkuritiimissä. Mukana on asiantuntijoita poliisista, sosiaali-, terveys- ja nuorisotoimesta. Tiimin kokoonpano voi vaihdella tapauskohtaisesti. Moniammatillinen tiimi tapaa nuoren ja hänen huoltajansa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta nuorta voidaan tukea tarkoituksenmukaisesti ja tarvittaessa ohjata oikean avun tai tuen piiriin. Ankkuritoiminnan tarkoituksena on varhaisen vaiheen nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja rikosten ennalta ehkäiseminen. Paikallisesti ankkurit voivat toimia myös lähisuhde- ja perheväkivaltatehtävissä.

Tammikuussa 2021 pilottina käynnistynyt HARKKA toiminta liittyy hallituksen linjaamaan Suomen malliin. Sen tavoitteena on, että jokaisella lapsella ja nuorella (1–9 lk.) olisi mahdollisuus maksuttomaan harrastukseen koulupäivän yhteydessä. HARKKA toiminta sai jatkorahoituksen vuosille 2021–2022. Valtion avustusrahoituksen on myöntänyt Itä-Suomen Aluehallintovirasto.

Työllisyys

Työikäisten suurin rasite on korkea työttömyysaste, mikä aiheuttaa sekä taloudellisia ongelmia ja voi pitkittyessään aiheuttaa myös erilaisia sosiaalisia ongelmia. Kunnallisella päätöksenteolla ongelmaa ei valitettavasti kyetä ratkaisemaan, mutta kaupunki pyrkii parhaansa mukaan edesauttamaan työllisyyden kasvua. Yksi Kiuruveden ominaispiirteistä on vahva maatalous. Se on tällä hetkellä Suomen kolmanneksi suurin maidontuottaja sekä suurin naudanlihan tuottaja.

Nuorten, alle 25-vuotiaiden työttömien työnhakijoiden osuus alle 25-vuotiaasta työvoimasta on Pohjois-Savossa (15,1 %), kun vuosi sitten vastaava luku oli (15,9 %). Nuoria, alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita oli joulukuun lopussa 1 683, mikä on (7,4 %) vähemmän kuin vuosi sitten. Kiuruvedellä oli alle 25-vuotiaita nuoria työttömänä joulukuussa 2019 65 nuorta (16,62 %) vuoden 2018 vastaava luku oli 59 nuorta (13,82 %). Kiuruvedellä oli työttömiä työnhakijoita vuonna 2018 427 (12,1 %) henkilöä ja vuonna 2019 391 (11,2 %) henkilöä.

Kiuruvedellä oli työttömiä työnhakijoita helmikuussa 2021 442 henkilöä (tammikuussa 2021 472 henkilöä), kun taas vuotta aiemmin helmikuussa v. 2020 heitä oli 400 henkilöä. Vuonna 2021 työttömistä lomautettuja oli 63 henkilöä. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta (yht. 3360 henkilöä) oli 13,2 %. Yhteensä työttömiä siis 442 henkilöä, joista miehiä 265 ja naisia 177. Työttömistä alle 20-vuotiaita oli 12 henkilöä, alle 25-vuotiaita 55 henkilöä, yli 55-vuotiaita 198 henkilöä ja pitkäaikaistyöttömiä 153 henkilöä.

Työttömiä oli vuoden 2020 toukokuussa Kiuruvedellä 602, kun edellisen vuoden 2019 toukokuussa työttömiä oli vain 330 henkilöä.

Vuonna 2020 Kiuruvedellä oli työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolella olevia 15–29-vuotiaita 10 %. Yhteensä näitä oli 963 henkilöä, joista ei työllisiä oli 455 henkilöä (tähän sisältyvät myös armeijassa ja koulutuksessa yms. olevat ikäryhmän edustajat).

PUHTI – puhtia tielle työelämään -hanke on tavoittanut Kiuruvedellä jo 45 ihmistä. Eri kurssikokonaisuuksissa paneudutaan eri teemoihin ja opiskelijoiden toiveita otetaan vastaan. Kurssit toimivat ryhmämuotoisina, mutta on myös mahdollisuus osallistua pelkästään yksilöohjaukseen, jossa voidaan miettiä työnhakuun liittyviä asioita kahden kesken.

Kurssit ovat ilmaisia. Yhteistyötä tehdään paikallisesti ja alueellisesti. Tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat Kiuruveden Urheilijat, TE-toimisto, nuorisotoimi ja YSAO.

Toimeentulo/asuminen

Kiuruveden urheilijoiden ja työvoimaviranomaisten kanssa tehtävällä yhteistyöllä pyritään löytämään työ- ja opiskelupaikkoja asukkailla. Toimeentuloon liittyvistä asioista, kuten velkaneuvonnasta ja viimesijaisesta toimeentulotuesta vastaa pääosin Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä ja alueen kunnat yhteistyössä.

Toimeentulotukea sai 18–24-vuotiaista 30,2 % (2020) ja lapsiperheistä 10,0 %. Toimeentulotuen saajien määrä on 18–24-vuotiaista on noussut 10 % vuodesta 2019. Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneita oli 3,9 % (2020). Myös tukea saavien lapsiperheiden ja pitkäaikaista tukea saaneiden osuus on vuodessa kasvanut yhdellä prosentilla kymmenyksellä.

Mielenterveys ja päihteet

Kiuruvedellä mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavia 18–24-vuotiaita oli 1,8 % vastaavan ikäisestä väestöstä (2020). Psykiatristen laitoshoidojen hoitajaksojen määrä oli 18–24-vuotiailla/1000 vastaavan ikäistä 49,1 ja sairaalahoitoa saaneiden

määrä 36,2. Hoitajaksojen ja sairaalahoitoa saaneiden määrä on huolestuttavan suuri asukaslukuun suhteutettuna.

Järjestöjen ja seurakunnan lapsi- ja perhetyö

Kiuruveden seurakunnan Perhekerho on kaikkia perheitä varten. Se lasten ja aikuisten kohtaamispaikka, johon lapset tulevat yhdessä läheisen aikuisen kanssa. Siellä toimitaan erilaisten tekemisten parissa; leikitään, lauletaan, askarrellaan ja hiljennytään. Perhekerhossa voi tutustua toisiin vanhempiin ja saada vertaistukea omaan elämäntilanteeseen. Seurakunta tarjoaa puuroaterian aamuperhekerhossa. Aamuperhekerho kokoontuu joka toinen torstai klo 10–12.00 kasvatuksen tiloissa srk-talolla. Iltaperhekerho kokoontuu samoin joka toinen torstai srk-talolla klo 16–18.00, ja siellä tarjotaan muun toiminnan ohella iltapala osallistujille. Perhekerhot ovat maksuttomia, eikä niihin tarvitse ilmoittautua.

Seurakunnan Päiväkerho on kristilliseen arvomaailmaan pohjautuvaa arkitoimintaa 2–5-vuotiaille lapsille. Kerhot kokoontuvat kerran viikossa seurakuntatalolla. Kerhoissa leikitään, lauletaan, askarrellaan, luetaan satuja ja hiljennytään hartaustuokioon.

Kiurupartion lippukunta on itsenäinen yhdistys, joka 92. toimintavuotenaan pitää yllä aktiivisia ikäkausiryhmiä toiminnan suunnitelmallisuudella. Lippukunta toteuttaa Suomen Partion kaikkia ikäkausiohjelmia ja huomioi vuosittaisen ohjelmapainotuksen. Kiurupartio osallistuu alueen, piirin ja Suomen partion tapahtumiin sekä vahvistaa lippukunnan jäsenten yhteisöllisyyttä kaupungin, seurakuntien ja muiden järjestöjen kanssa tehtävällä yhteistyöllä.

Seurakunnan nuorille on ISKO (isois- kerho-ohjaaja koulutus) toimintaa, joka on maksutonta. Lisäksi on Palveluoperaatio Saapas, jossa yhteistyökumppanina on kaupungin etsivä nuorisotyö. Järjestöjen ylläpitämää toimintaa on mm. MLL paikallisjärjestön toiminta. Paikallisyhdistys järjestää erilaisia tapahtumia lapsiperheille (esim. vuosittaiset toritapahtumat) ja on seurakunnan perhetyön yhteistyökumppanina perhekerhoissa.

Kiuruveden 4H-yhdistys järjestää paikallisille 6–12-vuotiaille lapsille kerhoja, retkiä, leirejä ym. mukavaa. Tällä hetkellä yhdistyksellä on kuusi kerhoa, joista viisi toimii sivukylän kouluilla ja yksi keskustassa. 13–28-vuotiaille nuorilla on mahdollisuus osallistua toimintaan mm. kerhon- tai leirinohjaajan tehtävissä. Tällä hetkellä mukana on useita aktiivisia ohjaajia. Nuorilla on myös mahdollisuus kouluttautua eri tehtäviin 4H:n omilla kursseilla. Sitä kautta saa loistavia työkokemuksia ja mahdollisuuden tienata rahaa.

2.2.2 Lasten, nuorten ja perheiden kehittämiskohteet

Kiuruveden strategiset tavoitteet ja toimenpiteet ovat

- Nuorten työllisyyden ja koulutuksen parantaminen
- Lapsiperheiden tarpeiden mukaisen varhaiskasvatuksen järjestäminen
- Lasten ja nuorten osallistaminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen

Tavoite	Toimenpide	Mittari	Vastuutaho
Nuorten työllisyyden ja	Tarjotaan työllistämistoimenpiteiden piirissä	Kaupungin työllistämien työllistettyjen	Kaupunginhallitus ja -valtuusto,

<p>koulutuksen parantaminen</p>	<p>oleville mahdollisuuksia työelämään sijoittumiseen: työ- ja kokeilupaikat sekä muut työllistämistoimenpiteet kuntaorganisaatiossa .</p> <p>Nuorten työpajat, harjoittelupaikkoja, oppisopimusten edistämistä, työllistymisen tukemista yhdistysten kautta.</p> <p>Lukion vetovoimaisuuden lisääminen koulutuksen sisältöjä kehittämällä, teemaopinnoilla ja hyödyntämällä digitalisointia</p> <p>Työelämäyhteistyön lisääminen Lyyti-hankkeen avulla.</p> <p>Ei-oppivelvollisten perusopetus</p>	<p>lukumäärä sekä erilaisten työllistämistoimenpiteiden piirissä olleiden henkilöiden määrä tilikauden aikana.</p> <p>Työllistettyjen henkilöiden määrä, työpajoihin osallistuneiden määrä Etsivän nuorisotyön asiakkaat</p> <p>50 % ikäluokasta lukiokoulutuksessa, kurssien määrä, valittujen kurssien määrä</p> <p>Työelämään tutustumiskerrat, harjoittelupaikat</p> <p>Päästötodistuksen suorittaneiden määrä</p>	<p>työllistämisen tulosalue</p> <p>Kaupunginhallitus ja -valtuusto Nuorisotoimen tulosalue Luotsi- työpaja</p> <p>Sivistyslautakunta, lukiokoulutuksen tulosalue</p> <p>Sivistyslautakunta, lukiokoulutuksen tulosalue Sivistyslautakunta, perusopetuksen tulosalue/ Nuorisotyön tulosalue</p>
<p>Perheiden tarpeiden mukaisen varhaiskasvatuksen järjestäminen</p>	<p>Varhaiskasvatusta järjestetään perheen ensisijaisen tarpeen mukaan.</p> <p>Varhaiskasvatuksen hyvä saatavuus, hoitopaikka järjestetään mahdollisimman nopeasti</p>	<p>Suurin osa (90 %) perheistä saa paikan ensisijaisen toiveen mukaan,</p> <p>Hoitopaikan järjestämiseen käytetty aika</p>	<p>Sivistyslautakunta, varhaiskasvatuksen tulosalue</p>

<p>Lasten ja nuorten osallistaminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen</p>	<p>1)Yhteistyön kehittäminen kodin ja koulun välillä.</p> <p>2)Varhaiskasvatukseen ja koulun tukipalvelujen järjestäminen (oppilas-huolto, neuvola- ja kuraattoripalvelut).</p> <p>3)Etsivän nuorisotyöntekijöiden työn jatkumisen turvaaminen</p> <p>4)Opintonsa keskeyttäneet ohjataan toiseen oppilaitokseen tai muun tuen piiriin.</p> <p>5) Nuorisovaltuuston ja nuorisotalotoiminnan tukeminen</p>	<p>Toisen asteen opiskelupaikan saaneet kevään yhteishaussa.</p> <p>Tukipalvelujen piiriin kuuluvien määrä</p> <p>Etsivän nuorisotyön tilastot.</p> <p>Opiskelunsa keskeyttäneiden määrä.</p> <p>Järjestetyt tapahtumat</p>	<p>Sivistyslautakunta, varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, lukio-opetuksen ja vapaa-aikapalveluiden tulosalueet</p>
<p>Yhteistyön kehittäminen yhdistysten ja kolmannen sektorin kanssa</p>	<p>Yhteisten keskustelutilaisuuksien järjestäminen liikunta- ja urheiluseurojen kanssa.</p> <p>Sivistyspalvelukeskuksen yhteistyötapahtumien järjestäminen kolmannen sektorin kanssa</p>	<p>Yhteisten tapahtumien ja tilaisuuksien lukumäärä/vuosi</p> <p>Kulttuuritapahtumien määrä kulttuuritalolla</p>	<p>sivistyslautakunta, vapaa-aikapalveluiden tulosalue</p>

2.3 SONKAJÄRVI

2.3.1 Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin nykytila

Väestö

Sonkajärvellä oli vuonna 2020 3841 asukasta. Tilastokeskuksen ennusteen mukaan väkiluku on laskeva vuoteen 2030. Vuosittaiset vaihtelut syntyvytydessä ovat merkittäviä. Lapsia syntyy vuositasolla n. 20–35.

Ikärakenteen mukaan Sonkajärven väestöstä vuonna 2020 alle 15-vuotiaita on 12,2 %, 15–64-vuotiaita 53,4% ja yli 65 vuotiaita 34,5%.

Koulutus

Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä lapsiperheiden ja muiden lapsiperheitä tukevien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

Varhaiskasvatusta järjestetään Sonkajärvellä kolmessa kunnallisessa päiväkodissa: Nallemuori, Nallela ja Männikkö sekä kolmessa perhepäivähoitokodissa. Esiopetusta järjestetään Sonkajärven yhtenäiskoulun esiopetusryhmässä. Samassa ryhmässä tarjotaan myös esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta. Sukevan alueella varhaiskasvatusta järjestetään Sukevan koululla. Syksystä 2022 alkaen esiopetus ja esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus siirretään Männikön päiväkodin yhteyteen. Vuorohoitoa järjestetään Nallemuorin ja Männikön päiväkodeissa.

Kunnassa maksetaan myös kotihoidon tuen kuntalisää, jonka suuruudesta ja myöntämiskriteereistä vastaa sivistyslautakunta.

Varhaiskasvatuksen palvelujen piirissä 0–6-vuotiaista lapsista oli 72 prosenttia vuonna 2020.

Perusopetus

Sonkajärven koulut toimivat kahdessa keskuksessa: Sonkajärven yhtenäiskoulussa ja Sukevan koulussa. Perusopetuksen tehtävänä on taata kaikille kunnassa asuville lapsille tasapuoliset ja suotuisat olosuhteet kasvulle, oppimiselle ja kehitykselle.

Oppilasmäärä perusopetuksessa oli lukuvuoden 2021–2022 alussa 322 oppilasta. Ikäluokasta peruskoulun päästötodistuksen saaneiden määrä on 100 prosenttia. Mikäli riskiä koulun keskeytymisestä ilmenee, tehostetaan puuttumisen ja tuen menetelmiä sekä moniammatillista yhteistyötä. Koulussa on panostettu oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseen ja toimijoita on koulupsyykkari, kuraattori, koulutsemppari, koulupsykologi, kouluterveydenhoitaja sekä uusimpana lisäyksenä sitouttava koulu yhteistyöntekijä eli koulukoutsari.

Lukio/toinen aste

Sonkajärvellä järjestetään perusopetuksen lisäksi lukio-opetusta. Lukiokoulutuksen tarkoituksena on tarjota monipuoliset jatko-opintovalmiudet opiskelijoille. Lukiossa lukuvuoden 2021–2022

alussa oli 38 oppilasta. Sonkajärvellä on MAHIS mahdollisuus suorittaa kaksoistutkinto. Toisen asteen ammatillisista koulutuspaikoista lähimmät ovat Iisalmissa, mistä johtuen muualle opiskelemaan lähtevien nuorten osalta tukitoimien järjestäminen kunnan puolesta on haasteellista.

Väestöstä tutkinnon suorittaneita (15 vuotta täyttäneet) on 67,8 prosenttia. Näistä keskiasteen tutkinnon on suorittanut 51,1 prosenttia ja korkea-asteen tutkinnon 16,7 prosenttia. Perusasteen jälkeinen tutkinto puuttuu 32,2 prosentilta 15 vuotta täyttäneistä. Väestön koulutustaso on matala ja perusasteen tutkintoa suorittamattomien määrä on korkea.

Perheet

Sonkajärvellä perheiden määrä on vähentynyt viime vuosina. Lapsiperheiden osuus kaikista perheistä vuonna 2020 on noin 27,6 prosenttia. Yksinhuoltajaperheiden osuus lapsiperheistä oli 22,6 prosenttia vuonna 2020. Yksinhuoltajaperheiden määrä on kasvanut edelleen suhteessa lapsiperheiden määrään.

Toimeentulotukea saaneiden lapsiperheiden osuus kaikista perheistä vuonna 2019 oli 8,6 %. Toimeentulotukea saaneiden lapsiperheiden osuus oli laskenut vuodesta 2016 lähes pari prosenttia.

Kirjasto, kulttuuri ja vapaa-aika

Kulttuuritoimen tehtävänä on edistää ja kehittää kulttuurin harrastusta yhdessä aktiivisten kulttuuritoimijoiden ja järjestöjen kanssa tarjoamalla tiloja, tukemalla toimintaa ja järjestämällä tapahtumia. Vuodesta 2020 eteenpäin haasteita toiminnalle on luonut koronapandemia. Kulttuuritoimen tavoitteena on järjestää kymmenen lasten kulttuuritapahtumaa tai esitystä vuodessa. Sonkajärven kunta ostaa Ylä-Savon musiikkiopistolta opintopaikkoja, joissa sonkajärveläiset lapset ja nuoret voivat opiskella kunnan tukemana musiikin taiteen perusopintoja.

Kirjasto tukee ja edistää lasten ja nuorten lukutaitoa ja lukuharrastusta, tarjoamalla aineistoa ja järjestämällä koulutusta ja tapahtumia. Sonkajärvellä on kaksi kirjastoa. Pääkirjaston lisäksi löytyy Sukevan lähikirjasto. Noin puolet alakouluikäisistä lapsista suorittaa vuosittain lukudiplomin.

Liikuntatoimen tehtävänä on ylläpitää kuntalaisille perusliikuntapalveluja, valvoa liikuntapaikkojen ja alueiden olosuhteita sekä edistää kuntalaisten liikunnallista ja terveellistä elämäntapaa. Kunnassa on nimetyt henkilöt, jotka vastaavat toiminnasta. Liikuntatoimi toimii myös eri seurojen ja järjestöjen välisenä linkkinä. Sonkajärvellä on hyvä tilanne liikuntapaikkojen suhteen ja kaikkien ikäryhmien mahdollisuudet harrastaa liikuntaa on huomioitu. Kunnan lisäksi kyläyhdistyksillä on omia liikuntapaikkoja, joita kuntalaisten on mahdollista käyttää. Sonkajärvi hyödyntää myös naapurikuntien liikuntapaikkoja, esimerkiksi uimakoulujen järjestämisessä.

Sonkajärven kunta on saanut avustusta Harrastamisen Suomen mallin mukaisten lasten ja nuorten maksuttomien harrastuskerhojen toteuttamiseen. Kerhoja on tarjolla Sonkajärvellä ja Sukevalla niin alakuihin yläkoululaisille. Toimintaa kansalaisopisto koordinoi. Tavoitteena on, että jokaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus yhteen maksuttomaan ja mieluisaan harrastukseen

Nuorisotyöllä tarkoitetaan nuorisolaissa nuorten oman ajan käyttöön kohdistuvaa aktiivisen kansalaisuuden edistämistä, nuorten kasvun, itsenäistymisen ja terveiden elintapojen tukemista, sosiaalista vahvistamista sekä nuorten kasvu- ja elinolojen parantamista. Sonkajärvellä tehdään

etsivää nuorisotyötä, 40 % työajalla. Sen tehtävänä on auttaa alle 29-vuotiaita nuoria heidän tarvitsemiensa palveluiden piiriin ja tukea elämän haasteissa. Nuorisoihoja järjestetään viikoittain sekä Sonkajärven Kasperin tiloissa, että Sukevan Nurtin tiloissa. Lisäksi nuorisovaltuusto tuo nuorten ääntä esille, joka tulee huomioida myös kunnan päätöksen teossa.

Sonkajärvi on rahoittajana alueellisessa Ankkuri-toiminnassa. Ankkuritoiminnan tarkoituksena on varhaisen vaiheen nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja rikosten ennalta ehkäiseminen. Ankkuri-toiminta näkyy konkreettisesti kunnassa, kun se jalkautuu nuorten pariin kaduille, nuorisoihoihin ja kouluille. Lisäksi Ankkurin toimijan antavat konsulttiapua ja ovat mukana sovittelussa sekä riita- ja kiusaamistilanteiden selvittelyssä.

Lasten, nuorten ja perheiden liikuntatottumukset ja vapaa-ajankäyttötavat ovat muuttuneet viime vuosikymmeninä. Erilaisten kulttuuri-, vapaa-aika- ja nuorisopalveluiden piirissä on aktiivisia lapsia sekä nuoria. Pyritään kiinnittämään huomiota myös niihin nuoriin, jotka eivät ole innostuneet seura- tai järjestötoiminnasta sekä pyritään aktivoimaan heidän aktiivisuuttaan sekä harrastamista. Lapset ja nuoret kaipaavat yhä enemmän omaehtoista liikuntatoimintaa.

Lasten ja nuorten fyysisen kunnan aleneminen noudattelee kuitenkin edelleen valtakunnallisia suuntauksia ja yleisesti ottaen lasten, nuorten ja perheiden liikkumattomuus ja hyvinvoinnin kokeminen huonoksi liittyvät usein moniongelmaisuuteen elinolosuhteissa. Syrjäytymisuhka liittyy usein perheiden moniongelmaisuuteen. Lisäksi perheitä pyritään tukemaan myös taloudellisesti, jotta liikunnan harrastaminen mahdollistuisi. Sonkajärvellä on mahdollista varata esimerkiksi ilmaisia perhevuoroja liikuntasaleihin ja siellä on erilaisia liikuntavälineitä, joita on mahdollista lainata.

Työllisyys

Sonkajärvellä toimivat omat työllistämispalvelut, jotka tarjoavat nuorille ja pitkäaikaistyöttömille mahdollisuuksia työllistymiseen, tuettuun työllistymiseen ja työkokeiluun tai koulutukseen sijoittumiseen. Panostamalla nuorten ja pitkäaikaistyöttömien työllistämiseen edistetään kuntalaisten ja erityisesti nuorten hyvinvointia ja ehkäistään syrjäytymistä. Kunnan työpajat tarjoavat kuntouttavaa työtoimintaa.

Työllistämispalvelut järjestävät lisäksi Aluehallintoviraston (valtion) rahoittamaa nuorten työpajatoimintaa, jonka tavoitteena on selkiyttää ammatinvalintaa tai ylläpitää jo olevaa ammattitaitoa, tukea nuoria arjenhallintaan sekä löytämään omia vahvuuksia ja keinoja pärjätä työ- tai opiskeluelämässä. Tarvittaessa nuori ohjataan myös muuhun tarkoituksenmukaiseen palveluun. Vuonna 2021 alkanut työllisyyden kuntakokeilu vahvistaa työllisyyttä, kun kaikki nuoret työttömät pitää tavoittaa ja heille luoda suunnitelma. Lisäksi nuorille nimetään oma henkilökohtainen valmentaja, joka tukee heitä työnhaussa.

Työpajan kanssa yhteistyössä toimii myös etsivä nuorisotyö, joka omalla panoksellaan pyrkii edistämään nuorten työllisyyttä.

Työttömyysprosentti Sonkajärvellä 2020 lopulla oli 13,6 (2016: 15,6). Vuonna 2019 lukema oli 9,8 %, mutta koronan vaikutus näkyi selkeästi työttömien määrässä. Nuorten osalta työllistämistoimenpiteet ovat onnistuneet hyvin. Koronan vaikutus oli suuri myös

nuorisotyöttömyyden osalla, sillä nuorisotyöttömien prosentti oli vuonna 2019 5,8 % ja 2020 lopulla se liki tuplaantui 11,9 %. Lisäksi työllisyyden kuntakokeilun kautta tavoitetut nuoret nostavat prosenttia. Tähän lukemaan tulee varmasti muutos, kun nuoria saadaan aktivoitua kuntakokeilun piiriin. Koronasta huolimatta, työttömyyden luvut ovat paremmat viiden vuoden takaisiin verrattuna. Lisäksi naapurikuntiin verrattuna luvut ovat hyvät. Ongelmana Sonkajärvellä on erityisesti rakennetyöttömyys. Pitkäaikaistyöttömistä suuri osa on edelleen yli 55-vuotiaita.

Mielenterveys ja päihteet

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen on panostettu viime vuosina ja tällä hetkellä tilanne on kohtuullisen hyvä. Ylä-Savon alueella huumeiden ja lääkkeiden käyttäjien määrä ja saatavuus on kasvanut. Sonkajärvellä huumausaineet eivät ole vielä kovinkaan laajasti esillä katukuvassa. Työtä jatketaan päihteettömyyden tukemiseen edelleen aktiivisesti. Alkoholin käyttöä on nuorten keskuudessa kuitenkin edelleen. Päihteiden riskikäyttö liittyy usein moniongelmaisuuteen elinolosuhteissa. Mielenterveysongelmien ja päihteiden käytön ehkäisemiseksi tehdään runsaasti ennaltaehkäisevää työtä. Ennaltaehkäiseviä palveluja ovat muun muassa oppilas- ja opiskelijahuollon palvelut sekä työttömien terveystarkastukset. Ennaltaehkäisevässä työssä moniammatillinen yhteistyö on erittäin tärkeää jokaisen ikäryhmän kanssa. Mielenterveyspalveluita tulisi kehittää, sillä avunsaamiseen voi mennä aikaa. Varsinkin psykologipalveluita on vaikea saada.

Järjestöjen ja seurakunnan lapsi- ja perhetyö

Sonkajärvellä järjestöt ja seurakunta osallistuu varsin aktiivisesti lapsiperheiden parissa. Seurakunta on pitänyt nuorisoihoja ja järjestänyt sählyvuoroja. Lisäksi seurakunnan perhekerho kokoontuu kahdesti viikossa, kun koronarajoitukset ne ovat jälleen sallineet. Sonkajärvellä jaetaan myös ruoka-apua seurakunnan toimesta. Seurakunta järjestää myös leirejä, jotka on suunnattu, lapsille ja lapsiperheille.

Sonkajärven kunta on saanut avustusta Harrastamisen Suomen mallin mukaisten lasten ja nuorten maksuttomien harrastuskerhojen toteuttamiseen. Kerhoja on tarjolla Sonkajärvellä ja Sukevalla niin ala- kuin yläkoululaisille, jotka kansalaisopisto järjestää.

Sonkajärven SPR on saanut Olvi säätiön rahoituksen turvataidot-hankeeseen, joka suunnataan lapsille ja nuorille, esimerkiksi ensiaputaitojen opettamiseen nuorisoihoissa, perhekerhoissa ja harrastetoiminnassa. SPR on ottanut tavoitteekseen sen, että jokainen 9.luokan päättävä saa mahdollisuuden suorittaa EA1 ensiapukurssin ja saa siitä todistuksen. Lisäksi tavoitteena on ottaa kokeiluun ensiapuvälitunnit, joiden aikana nuoret oppivat ensiavun perusteita ongelmaratkaisujen avulla.

Sonkajärven kunta, SPR ja ev.lut. seurakunta järjesti syyskesällä 2021 yleisöfoorumin, jossa keskusteltiin siitä, miten lisätään hyvinvointia nuorten ja lapsiperheiden parissa. Foorumissa nousi hyvin esille erilaisia kehitysehdotuksia ja kuntalaisten osallistamista pyritään aktiivisesti ylläpitämään. Ehdotuksien pohjalta on suunniteltu listaa, josta tietäisi, mitä välineitä järjestöiltä, seuroilta sekä kunnalta, voi lainata ilmaiseksi. Esimerkiksi urheiluseuroilta on mahdollista lainata välineistöä. Myös kunnalla on jo jotakin harrastevälineitä mahdollista lainata ja lisähankintoja on mietinnässä. Nämä lisättäisiin samaan, listaan, jotta se olisi mahdollisimman kattava ja olisi löydettävissä kunnan kotisivuilta.

Lisäksi MLL ja varhaiskasvatus ovat ottanut järjestelyvastuun perheentalon toiminnasta ja heidän perhekerhonsa kokoontuu kerran viikossa nuorisotila Kasperin tiloissa. Tarjolla on pientä välipalaa sekä Kasperissa on mahdollisuus myös omien eväiden valmistamiseen. Perheentalossa on mahdollista tavata toisia lapsiperheitä sekä kunnan perhetyötä tekeviä henkilöitä.

2.3.2 Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin kehittämistavoitteet

1. Elinvoimainen kunta
2. Hyvinvoiva kuntalainen
3. Seudullinen yhteistyö "SeutuSonkajärvi"
4. Vahva talous itsenäisen kunnan perusta
5. Osaavat ja hyvinvoivat osaajat

Tavoite	Toimenpide	Mittarit
1. Elinvoiman monipuolinen kehittäminen	Väestönkehitys tukeminen	Asukkaita 31.12.
	Nuorison työllistymisen tukeminen	Työllisten osuus
	Hankerahoitusten monipuolinen hyödyntäminen	Toteutuneet hankerahoitukset
	Nuorten osallistaminen kunnan päätöksentekoon.	Nuorisovaltuustoon kuuluvien lukumäärä. Nuorisovaltuuston kokoontumisten lukumäärä.
	Lapsi- ja perheneuvoston perustaminen	Arviointi vuodesta 2023 alkaen
Yritystoiminnan tukeminen ja kehittäminen	Tuemme nuorten yrittäjyyskasvatusta	Yrittäjänä aloittaneet nuoret (lkm) Yläkoulun yrittäjyyskurssin toteutuminen ja osallistujamäärä.
2. Hyvinvoiva kuntalainen	Tuetaan nuorten opiskelujen ja kesätöiden saamista asuinkunnastaan.	Oman asuinkunnan lukioon hakevien nuorten lukumäärä Nuorten kesätyöpaikkojen lukumäärä Sonkajärvellä.
	Vaalimme laadukasta varhaiskasvatusta, peruskoulua ja lukio-opetusta.	Perheentalo kävijämäärät. Lasten ja nuorten harrastuksiin osallistuvien lukumäärä. Sonkajärven lukioon hakevien nuorten lukumäärä
	Etsivä nuorisotyö tukee nuorten kehitystä ja hyvinvointia	Etsivän nuorisotyön piiriin ohjautuneet nuoret (lkm) Palveluiden piiriin ohjautuneet nuoret %
	Nuorten hyvinvoinnin tukeminen heille suunnattujen	Nuorille suunnatut retket ja tapahtumat (lkm)

	tapahtumien avulla nuorisotyössä.	
Kunnalliset lähipalvelut	Hyvien ja monipuolisten peruspalveluiden kehittäminen lasten ja nuorten arjessa.	Lukemista edistävät tapahtumat ja niihin osallistuneiden määrät. Lasten ja nuorten kirjastopalvelut, lainausmäärät ja hankinnat.
	Hyvät ja monipuoliset harrastusmahdollisuudet	Varatut perhevuorot liikuntasalissa, liikuntahallilla ja jäähallilla. Koulujen toteutuneiden kerhojen lukumäärä Harrastamisen Suomen mallin toteutuneiden kerhojen lukumäärä.
	Tarjotaan monipuolisia asumismahdollisuuksia kunnassa.	Ahtaasti asuvat lapsiasuntokunnat kaikista. (%)
3. Seudullinen yhteistyö "SeutuSonkajärvi"	Monipuolinen yhteistyö Ylä-Savon kuntien kanssa.	Etsivän ja nuorisotyön verkostotapaamiset. (lkm.) Alueelliset nuorten tapahtumat. (lkm.) Toteutuneet yhteishankkeet (lkm.)
Oppilaitosyhteistyön vahvistaminen	Opinnäytetyöpankin perustaminen. Työharjoittelupaikkojen tarjoaminen opiskelijoille yhdessä yrittäjien kanssa.	Kunnalle tehdyt opinnäytetyöt (toteutuneet lkm) Toteutuneet harjoittelupaikat (lkm)
Järjestämme keskeiset kunnalliset palvelut lähellä	Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, lukion, kirjaston, kansalaisopiston sekä liikunta- ja nuorisotoimen palveluiden tarjoaminen kunnassa. Nuorisotilojen säännöllinen toiminta molemmissa taajamissa.	Arviointi vuosittain 2023 alkaen. Aukiolokerrat sekä Sukevalla, että Sonkajärvellä. (lkm.) Kävijämäärät
5.Osaavat ja hyvinvoivat osaajat	Nuorten parissa työskentelevien osaamisen ja hyvinvoinnin tukeminen.	Koulutuspäivät (lkm.)

Seuranta ja arviointi

Lasten ja nuorten hyvinvointikertomuksen toteutumista seuraa HYTE-työryhmä, yhdessä sivistystoimen, kunnanhallituksen ja kunnanvaltuuston kanssa.

2.4 VIEREMÄ

2.4.1 Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin nykytila

Väestötiedot

Vieremällä oli syyskuun 2021 lopussa 3507 asukasta. Tilastokeskuksen ennusteen mukaan väkiluku on laskeva noin 50 henkilöä vuodessa. Syntyvyys on vaihdellut suuresti, vuonna 2018 syntyi vuodessa 35 lasta, vuonna 2019 syntyi vain 14 lasta ja vuonna 2020 28 lasta.

Kouluterveyskysely

Kouluterveyskysely tehtiin vuonna 2021 4–5 luokkalaisille, 8–9 luokkalaisille ja lukion 1–2 vuoden opiskelijoille.

Alakouluikäisillä oppilailla on Vieremällä asiat pääsääntöisesti hyvin. Heistä noin puolet vastanneista on erittäin tyytyväisiä elämäänsä, noin 80 % pitää koulunkäynnistä ja noin 65 % vastanneista on hyvä keskusteluyhteys vanhempiansa kanssa (2019 alle 40 %). Koulukiusaaminen on vähentynyt kahdessa vuodessa 11 %:sta 7 %:iin. Alakoululaiset myös liikkuvat enemmän päivittäin ja syövät useammin aamupalaa kuin vuonna 2019. Haastavia asioita tässä ikäluokassa olivat kokemukset siitä, että oma terveydentila ja mieliala eivät ole parhaat mahdolliset, ei tule nukuttua riittävästi ja että koulussa ei ole sellaista aikuista, jonka kanssa voisi keskustella mieltä painavista asioista.

Yläkoululaisista vastaajista 25 % oli erittäin ja 65 % vähintään melko tyytyväisiä elämäänsä. Vastaajista 61 % pitää koulunkäynnistä (vuonna 2019 46 %), mutta 16 % kokee koulu-uupumusta (2019 16,9 %). Yläkoululaisista 36 % (2019 19 %) kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Tavallisimpia oireita ovat viikoittainen päänsärky (33 %), viikoittaiset nukahtamisvaikeudet (29 %), niska- tai hartiakivut (22 %) ja/tai väsymys tai heikotus vähintään kerran viikossa (46 %). Lääkärin toteamien pitkäaikaissairauksien tai terveysongelmien määrä on kuitenkin laskenut vuoden 2019 35 %:sta 24 %:iin. Kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta viimeisen kahden viikon aikana koki noin 26 % vastanneista, erityisesti tytöt. Määrä on kasvanut kiihtyvällä vauhdilla ollen vuonna 2013 9 %, vuonna 2017 11,5 % ja vuonna 2019 15,5 %. Toisaalta vähintään kaksi viikkoa kestävät masennusoireet (22 % vuonna 2021) ovat vähentyneet kolmella prosentilla edellisestä kyselystä. Keskittymisvaikeuksia oli vastaajien oman ilmoituksen mukaan 11,6 %:lla (2019 8,3 %). Myös niiden nuorten osuus, joilla on vaikeuksia hallita omaa käytöstään, on noussut vuoden 2019 1,4 %:sta 8,6 %:iin. Vastaajista puolet ei syö aamupalaa joka arkipäivä ja noin 37 % ei syö koululounasta jokaisena koulupäivänä. Vähintään tunnin päivässä liikkuvien määrä on nousut kahdessa vuodessa 11 %:sta 18,6 %:iin, mutta siitä huolimatta myös ylipainoisten nuorten määrä kasvoi 18,8:sta 30,3 prosenttiin kahdessa vuodessa. Alle kahdeksan tuntia nukkuu arkinen 37,7 % nuorista (vuonna 2019 29,2 %). Päivittäin tupakoivien määrä on selvässä laskussa (2019 15,3 % ja 2021 7,2 %), mutta nuuskaa päivittäin käyttävien määrä on pysynyt ennallaan, noin seitsemässä prosentissa vastaajista. Nuorista täysin raittiita on 60 %, missä on havaittavissa ilahduttaa kasvua (2019 48 %). Kannabista on kokeillut 7,2 % vastanneista (2019 4,2 % ja 2017 yli 10 %). Yli 34 %:n mielestä omalta paikkakunnalta on helppo hankkia huumeita. Koulukiusaaminen on vähentynyt seitsemästä reiluun neljään prosenttiin edellisestä kyselystä ja fyysisen uhan kokemukset 28:sta 19 prosenttiin. Kuitenkin 10 % vastaajista on kokenut vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten fyysisistä väkivaltaa vuoden aikana.

Vieremän yläkoululaisten tyytyväisyys elämään ja koulunkäyntiin on kasvanut kuluneen kahden vuoden aikana. Nuoret kokevat pystyvänsä osallistumaan paremmin koulun toimintaan,

harrastaminen on lisääntynyt, yhä useampi 8–9 luokkalainen on täysin raitis ja tupakoimaton. Nuorilla on ystäviä ja he liikkuvat enemmän. Kuitenkin osa nuorista tuntee itsensä yksinäiseksi ja terveydentilansa huonoksi. Heillä on univaikeuksia ja ylipainoisuus lisääntyy. Päihteitä on paikkakunnalla yhä helpommin saatavissa

Lukiolaisten vastauksia on niin vähän, että kyselyn tuloksia ei ole kerrottu kuntakohtaisissa raporteissa.

MOVE!-mittaukset

Move on perusopetuksen 5. ja 8. vuosiluokkien oppilaille tarkoitettu fyysisen toimintakyvyn valtakunnallinen mittaus- ja palautejärjestelmä, jonka keskeisenä tarkoituksena on kannustaa omatoimiseen fyysisestä toimintakyvystä huolehtimiseen. Move!-mittaustuloksia hyödynnetään esimerkiksi koulujen liikunnanopetuksessa, kouluterveydenhuollon järjestämissä terveystarkastuksissa sekä valtakunnallisten, alueellisten ja paikallisten hyvinvointitoimenpiteiden suunnittelussa, seurannassa ja arvioinnissa.

Noin 40 prosentilla 5. ja 8. luokan oppilaista fyysinen toimintakyky on tasolla, joka voi vaikeuttaa arjessa jaksamista. Erityisesti keskivartalon lihaskunto on heikentynyt edellisvuoteen verrattuna. Kestävyyss kunto on edelleen heikentynyt 8.-luokkalaisilla, mutta 5.-luokkalaisilla lasku näytti pysähtyneen. Erityisesti pojilla liikkuvuus on hieman parantunut viime vuoteen verrattuna. Tyttöjen liikkuvuus on kuitenkin edelleen selkeästi poikia parempi. Istuva elämäntapa ja yksipuolisen liikunnan vaikutukset ovat näkyneet oppilaiden kehon liikkuvuudessa jo vuosia.

Move!-mittaustuloksissa on paljon alueellista vaihtelua. Vieremän osalta mittaustulokset ovat pääpiirteittäin valtakunnallisella tasolla.

Erityisesti poikien tilanne on valtakunnallisesti huolestuttava: esimerkiksi 8.-luokkalaisista pojista neljäsosa ei onnistu alaselän ojennuksessa täysistunnassa. Vieremällä ikäluokan poikien tulokset ovat alaselän ojennuksessa n. 13 % keskiarvoa parempia (87,5 %).

Viivajuoksu (20 m) 5.lk tyttöillä on 5 % ja pojilla 16 % alle valtakunnallisen keskiarvon. 8. lk. tyttöillä tämä arvo on huomattavasti korkeampi, 50 % yli valtakunnan keskiarvon ja 8.lk pojilla taasen 10 % alle keskiarvon.

Vauhdittoman 5-loikan tulokset 5.lk tyttöillä ja pojilla ovat valtakunnallisella keskiarvolla. Pojat tässä ikäluokassa eivät saaneet tulosta maksimallisella tasolla (8,4 m). 8 lk. tyttöjen tulos on huomattavasti valtakunnallista keskiarvoa korkeammalla, yli 40 % ja pojilla hiukan alle, n. 12 %, valtakunnallisen keskiarvon.

Heitto-kiinniotto yhdistelmän tulokset 5. lk tyttöillä olivat 10 % ja pojilla 25 % alle valtakunnallisen keskiarvon. 8. lk tyttöillä tulos oli 20 % korkeampi ja pojilla 40 % matalampi kuin valtakunnallinen keskiarvo.

Ylävartalon kohotuksen tuloksissa 5 lk. tyttöjen tulokset olivat 15 % parempia ja poikien 20 % huonompia kuin valtakunnallinen keskiarvo. 8. lk. tyttöjen tulokset 13 % parempia ja poikien 20 % huonompia kuin valtakunnallinen keskiarvo.

Etunojapunnerrus testissä 5.lk tyttöillä oli 10 % ja pojilla 20 % huonompi tulos valtakunnalliseen keskiarvoon nähden. 8. lk. tyttöjen tulokset 6 % parempia ja poikien 15 % huonompia kuin keskiarvo.

Liikkuvuustestiin kuuluvat kyykistys, alaselänojennus ja olkapään liikkuvuus mittaukset. Kaikissa osa-alueissa 5. lk. tyttöjen liikkuvuus oli valtakunnallisella keskiarvolla, olkapäiden liikkuvuus vasen käsi ylhäällä tulos oli 5 % keskiarvoa parempi. 5. lk. poikien tulokset kaikilla osa-alueilla olivat keskiarvoa parempia tai samaa tasoa. 8. lk. tyttöjen tulokset olivat noin 10 % keskiarvoa alhaisempia paitsi alaselän ojennuksessa, joka oli 7 % parempi kuin valtakunnallinen keskiarvo. 8. lk. poikien tulokset olivat keskiarvoa 3–18 % alhaisempia, paitsi alaselänojennuksessa, joka oli n. 13 % keskiarvoa korkeampi.

Varhaiskasvatus

Vieremän varhaiskasvatustoiminta on kunnallista toimintaa; yksityisiä palveluntuottajia ei ole. Varhaiskasvatus on osa sivistystoimea. Varhaiskasvatuksessa päiväkotit Nuppulaan kuuluvat kolme lapsiryhmää Härköniemessä, joista yksi on vuorohoitoryhmä sekä päiväkotiryhmä Muksula Yrjöläntiellä ja Vekkula Salahmilla pohjoisen maaseutukoulun yhteydessä. Perhepäivähoitotoiminta vähenee edelleen.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös varhaisaamuisin, iltaisin, öisin ja viikonloppuisin huoltajien työaikojen mukaan. Varhaiskasvatus noudattaa valtakunnallisia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Sen pohjalta on laadittu paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma, jota päivitetään tarvittaessa. Suunnitelma löytyy Vieremän kunnan nettisivuilta. Perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä.

Avoin lapsiperheiden kohtaamispaikkatoiminta alkoi varhaiskasvatuksen pitämänä marraskuussa 2019. Perhekerho Vipeltäjät kokoontuu perjantaisin klo 9–12 Y-talolla toimivassa nuorisotilassa. Kerho-ohjaajana toimii varhaiskasvatuksen työntekijä. Kerhossa käy vierailijoita sovitusti eri yhdistyksistä ja Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän lapsiperheitten kanssa työskentelevistä tahoista.

Varhaiskasvatuksen palveluiden piirissä on 0–5-vuotiaista lapsista 97 lasta eli noin 62 % (tilanne 23.3.21). Esiopetus toteutetaan perusopetuksessa kirkonkylän koulukeskuksessa ja kolmella maaseutukoululla.

Perheet

Vieremällä on perheitä vuonna 2020 tilastojen mukaan kaikkiaan 985, joista lapsiperheitä 432 eli 48 %. Kaikista lapsiperheistä yhden vanhemman perheitä oli 109 eli 23 %. Toimeentulotukea vuonna 2019 saaneita lapsiperheitä oli 6,7 %, kaikista lapsiperheistä. Luku on alle Suomen keskiarvon (10,5 %).

Varhaiskasvatus osaltaan toimii lapsiperheitten tukena ja tekee yhteistyötä lapsiperheitten sosiaalipalvelun ja lastenneuvolan kanssa. Toiminta-ajatuksena on, että jokaisen huoltajan työssäkäynti mahdollistetaan eli pyritään aina järjestämään varhaiskasvatuspaikan lapselle hyvissä ajoin, että se ei viivästyä huoltajan töihin paluuta.

Neuvolatiimi on yhteistyöryhmä Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän ja varhaiskasvatuksen välillä, jossa kartoitetaan lapsiperheiden tilannetta koko kunnassa ja heidän tarvitsemiaan palveluita; lastenneuvola, neuvolapsykologi, varhaiskasvatus, sosiaalityö, perhetyö.

Koulutus

Perusopetus

Perusopetuksessa oli oppilaita vuonna 2021 yhteensä 359 oppilasta (20.9.2021). Ennusteen mukaan oppilasmäärä pienenee väestökehityksen myötä. Perusopetuksessa on erityisen tuen päätös 7,24 % oppilaista. Perusopetusta annetaan Kirkonkylän koulun lisäksi kolmella sivukoululla. Aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistuu vuonna 2021 58 lasta. Toimintaa järjestetään kaikilla alakouluilla.

Lukio

Vieremän lukiossa on noin 50 oppilasta. Vieremän lukio on yleissivistävä toisen asteen oppilaitos, joka antaa valmiudet jatkaa opintoja sekä korkea-asteella (yliopistot ja ammattikorkeakoulut) että ammatillisessa koulutuksessa. Vieremän lukio toimii yleislukiona, joka painottaa omassa toiminnassaan sekä yrittäjyys- ja teknologiaopintoja että kansainvälisyyttä. Näiden lisäksi lukio toimii yhteisopintojen MAHIS-järjestelmässä. Lukio painottaa myös laajaa yhteistyötä yritysten, alueen lähilukioiden ja korkeakoulujen kanssa. Suomalaisessa lukiokoulutuksessa on siirrytty sähköisiin ylioppilaskokeisiin, joka on muuttanut merkittävästi lukiopedagogiikkaa. Uusi opetussuunnitelma otettiin käyttöön syyslukukauden 2021 alussa lukion aloittavilla opiskelijoilla. Opetussuunnitelman käyttöönotto jatkuu porrastetusti syyslukukauteen 2023 saakka.

Ammattikoulutus

Vieremällä toimii syksystä 2016 alkaen Ylä-Savon ammattiopiston toimipiste, joka järjestää metallialan koulutusta. Koulutus toimii tiiviissä yhteistyössä kumppanuuskylän eri metallialan yritysten kanssa.

Työllisyys/toimeentulo

Vieremän kunnan työllisyyspalvelut tarjoaa nuorille erilaisia työllistymisen mahdollisuuksia. Kunnan eri yksiköissä on mahdollisuuksia esimerkiksi määräaikaisiin työsuhteisiin, työkokeiluihin, kuntouttavaan työtoimintaan ja oppisopimuskoulutukseen. Nuorisotakuun avulla pyritään tukemaan nuoren sijoittumista joko kouluun tai työelämään. Lisäksi kunta tarjoaa vuosittain nuorille koululaisille ja opiskelijoille kesätyöpaikkoja sekä tukee kesätyöntekijöitä palkkaavia työnantajia kesätyötuella.

Koko vuoden 2021 keskiarvoja työttömistä työnhakijoista tarkasteltaessa, oli nuoria alle 20-vuotiaita työttömiä työnhakijoita kuukausittain kaksi (2) eli 1,4 % (vuonna 2020 1,5 %) ja puolestaan alle 25-vuotiaita nuoria 12 eli 8,4 % (vuonna 2020 10,9 %). Vieremän työttömyysprosentti oli vuonna 2021 keskimäärin 8,58.

Vuonna 2020 Vieremällä ikäryhmästä 18–24 vuotta toimeentulotukea sai 10,4 %, koko maan keskiarvon ollessa vastaavasta ikäryhmästä 18,0 %.

Asuminen

Ahtaasti asuvia lapsiasuntokuntia oli Vieremällä vuonna 2020 35,7 % kaikista lapsiasuntokunnista, koko maassa tämä luku on 25,7 %. Vuokra-asuntoja on tarjolla Kiinteistö Oy Vieremän Hakataloilla 227 kappaletta ja Vieremän kunnalla 24 kappaletta. Pienehköjä vuokra-asuntoja on myös Vieremän vanhustentalo ry:llä ja yksityisillä vuokranantajilla. Kiinteistö Oy Hakatalojen ja Vieremän vanhustaloyhdistyksen vuokra-asunnoissa asuu alle 25-vuotiaita vuokralaisia yhteensä 81 henkilöä, (tilanne maaliskuu 2021).

Vapaa-aikapalvelut

Vieremän kunnassa vapaa-aikapalvelut sisältävät kansalaisopiston, kirjaston, kulttuurin, liikunnan, matkailun ja nuorisotyön palvelut. Vieremän kunnalla on Ylä-Savon musiikkiopistossa 25 paikkaa. Kunnan toimintojen lisäksi lapsille ja nuorille suunnattua toimintaa järjestävät mm. myös järjestöt. Useat järjestöt ovat mukana kunnan koordinoimassa ja AVI:n tukemassa harrastustoimintahankkeessa ja koulut järjestävät Opetushallituksen tukemaa kerhotoimintaa. Kansalaisopisto järjestää lapsille, nuorille ja lapsiperheille monenlaista opetusta ja harrastustoimintaa. Kirjaston palvelut ovat kaikkien kuntalaisten käytössä, kirjasto tekee yhteistyötä mm. koulujen ja päivähoiton kanssa. Kulttuuritoimi järjestää myös erilaisia tapahtumia lapsille ja lapsiperheille. Liikuntatoimi järjestää liikuntatapahtumia ja ohjattua liikuntaa kaikenikäiselle, myös erityisryhmät huomioiden. Matkailutoimi mm. tekee tunnetuksi lapsiperheille soveltuvia luontokohteita Vieremällä. Nuorisotoimi järjestää nuorille erilaisia tapahtumia ja ylläpitää nuorisotilatoimintaa. Etsivän nuorisotyönpalvelut ja Ankkuritoiminta ostetaan lisälmen kaupungilta. Vieremällä toimii nuorisovaltuusto.

Järjestöjen ja seurakunnan lapsi- ja perhetyö

Vieremän seurakunnassa lapsille ja lapsiperheille suunnattua toimintaa ovat päiväkerho, perhekerho, pyhäkoulut, perheille järjestettävät tapahtumat sekä jumalanpalvelukset ja messut. Perhekerho on lasten ja aikuisten yhteinen kohtaamispaikka seurakunnassa. Toiminta perustuu lasten ja aikuisten yhteiseen tekemiseen, oppimiseen ja elämiseen. Lapsen "oma aikuinen" on mukana tilanteissa ja huolehtii hänestä.

Päiväkerho on 4–5-vuotiaille tarkoitettu kerho, jossa annetaan kasteopetusta ja tuetaan vanhempia kasvatustehtävässä. Kerhopäivään sisältyy monenlaista yhdessä tekemistä ja kokemista, esim. lauletaan, musisoidaan, piirretään, maalataan, muovillaan ja askarrellaan, kuunnellaan sadun ihmemaailmaa, opetellaan yhteisiä sääntöjä ja tutustutaan lähiympäristöön ja kotikirkkoon.

Nuorille ja varhaisnuorille seurakunta järjestää rippikouluja ja- leirejä sekä leiriviikonloppuja.

Vieremän kunta on mukana useiden eri lasten, nuorten ja perheiden järjestöjen toiminnassa:

Lastenkulttuurikeskus Lastu toteuttaa monipuolista taidelähtöistä, monitaiteista ja yhteisöllistä

toimintaa alueen muiden toimijoiden kanssa: työpajoja, projekteja, opetushankkeita, kerhoja, näyttelyitä ja koulutusta lähellä ihmisten arkiympäristössä.

Kuopion ensikotiyhdistys ry toimii lasten ja lapsiperheiden hyväksi. Yhdistyksellä on vapaaehtois- ja vertaistoimintaa sekä ammatillisesti tuotettuja palveluja. Yhdistys tukee monipuolisesti odottavia ja vauvaperheitä ja tarjoaa tukea lapsiperheille erotilanteisiin ja päihteistä irrottautumiseen sekä tukea lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa kokeneille aikuisille ja lapsille.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton Järvi-Suomen piirin toimintamuotoja ovat mm. tilapäinen lastenhoitoapu perheille, vertaisryhmät kiusatuille nuorille ja heidän vanhemmilleen, kummi- ja tukioppilastoiminta, tukihenkilötoiminnot (perhekummi-, kaveri- ja ystäväksi maahanmuuttajaäidilletoiminnot), Hyvä Joulumieli-kampanja, avoimien kohtaamispaikkojen koordinointi, vanhempainillat ja koulutukset ammatillisille (kiusaaminen, media, tunnetaidot, ryhmäytyminen ja ryhmätoiminnot) sekä MLL:n paikallisyhdistysten ohjaus ja tuki. Piiri ohjaa, tukee ja kouluttaa vapaaehtoisia em. toimintoihin.

Syksystä 2021 alkaen MLL vieremä on toiminut yhteistyössä Vieremän liikuntatoimen kanssa Lasten liikuntakerhon toteutuksessa. MLL:n toimihenkilö osallistuu liikuntakerhoon apuohjaajana, liikuntasihteerin ja tuntiohjaajan lisäksi.

Pelastakaa Lapset Ry:n Itä-Suomen toimiston kautta on saatavilla mm. tukiperheitä, tukihenkilöitä ja sporttikummeja sekä lomakoteja. Pela tarjoaa ammatillista tukiperhetoimintaa sekä lasten yhteisöllistä ryhmätoimintaa. Toiminta palvelee erityisesti lastensuojelun ja sosiaalihuollon lapsia, jotka tarvitsevat vapaaehtoisten perheiden sijaista enemmän tukea ja ammatillista huolenpitoa. Myös adoptiotoiminta tapahtuu Pelan kautta.

Pohjois-Savon Liikunta Ry:n toiminnan kivijalkoina ovat seuratoiminnan elinvoimaisuus, lasten ja nuorten liikunta, aikuisten terveysliikunta sekä kuntayhteistyö. Pohjois-Savon Liikunta ry:n kanssa lähdetään vuonna 2022 Lapsen Liike-tunnuksen saamiseksi kehitystyöhön, jossa ensimmäisenä toimenpiteenä on lasten liikuntakerhojen ohjaajien koulutus. Lasten Liike- tunnus kertoo laadukkaasta ja kaikille avoimesta harrastustoiminnasta.

2.4.2 Lasten, nuorten ja perheiden kehittämiskohteet

Vieremän kunnan toimintaa ohjaavat strategiakaudella 2022–2025 yhteiset arvot; yhteistyökykyisyys ja avoimuus, yritysystävällisyys, asukaslähtöisyys, itsenäisyys, tasapuolisuus ja oikeudenmukaisuus.

Vieremä on Pohjois-Savon maakunnan metalli- ja teknologiateollisuuden keskus, jossa on erinomaiset mahdollisuudet hyvinvointiin, asumiseen ja yrittämiseen.

Tavoite: Hyvinvoiva kuntalainen	Toimenpide	Mittari	Vastuutaho
Päivittäisen elämisen palvelut ovat korkeatasoisia ja	Panostetaan palvelujen tiedottamiseen	Asiakaskäynnit Laaduntarkkailu ja laadunarviointi	SOTE-kuntayhtymä Palvelun tuottajat

kätevästi kaikkien saavutettavissa	Palvelut saa omasta kunnasta (koulukuraattori, koulupsykologi)		
Liikuntapaikat ovat ajanmukaisia ja hyvässä kunnossa	Peruskorjaukset Asianmukainen hoito ja kunnossapito	Käyttäjämäärien arviointi Asiakaspalautteet	Tekninen toimi Vapaa-aikapalvelut
Vieremän kunnan ilmasto-ohjelmassa esitetään kunnan ilmastotavoitteet ja niiden mittaaminen selkeästi. Ilmasto-ohjelmalla mahdollistetaan ilmastotavoitteiden ja elinkeinoelämän tarpeiden kestävä yhteensovittaminen	Vieremän kuntaorganisaatio sitoutuu globaaleihin, kansallisiin ja maakunnallisiin ilmastotavoitteisiin sekä haluaa omalla esimerkillään kannustaa ilmastomyönteisiin toimenpiteisiin. Ilmastovaikutukset ja varautuminen ilmastomuutokseen arvioidaan osana toiminnan ja talouden suunnittelua. Vieremän kunta huomioi ilmastonäkökulman kasvatustyössä ja markkinoinnissa.	Kaukolämpölaitoksen energiatehokkuus. Kaukolämmön kierrätyspolttoaineen käyttöaste. Kunnan kiinteistöjen sähkön, lämmön ja veden kulutusseuranta. Uusiutuvan energian käyttöaste. SYKE:n päästölaskennat.	Tekninen toimi Sivistystoimi Vapaa-aikapalvelut
Luontoon pääsemistä ja siellä tapahtuvaa turvallista liikkumista edistetään	Retkeilyreititöt pidetään kunnossa ja niitä kehitetään edelleen. Nuorille suunnatut luontoliikuntatapahtumat, ulkoilmatapahtumat, lasten leiritoiminta. Luontokohteiden ja aktiviteettien markkinointi sekä tiedottaminen ja hyödyntäminen opetuksessa Opasteet ja kohdetiedot ajantasaiseksi	Arviot käyttäjämääristä Osallistujamäärät järjestetyissä tapahtumissa Asiakaspalautteet	Tekninen toimi Vapaa-aikapalvelut Järjestöt
Kulttuuripalvelut ovat asukaslähtöisiä, monipuolisia ja kaikkien saatavilla	Järjestetään kulttuuritapahtumia ja monipuolista harrastustoimintaa myös lapsille ja nuorille	Tapahtumien määrät Osallistujamäärät	Vapaa-aikapalvelut Järjestöt Opetustoimi
Nuorilla on mielekästä tekemistä ja mahdollisuus kokoontua turvallisessa	Tapahtumien järjestäminen Nuorisotilan ylläpito Järjestötoiminnan tukeminen Harrastusryhmien tarjoaminen	Tapahtumien määrät Osallistujamäärät Harrastusryhmien määrät	Vapaa-aikapalvelut Järjestöt

ympäristössä vapaa- aikanaan			
Uudet kuntaan muuttavat otetaan ystävällisesti vastaan ja heidän kotoutumisestaan huolehditaan tarpeen mukaan yhdessä yritysten, oppilaitosten, yhdistysten ja seutukunnallisen maahanmuuttopalvelun kanssa.	Tieto palvelutarjonnasta löytyy helposti Seutukunnallinen yhteistyö Oman äidin kielen opetus Valmistava opetus	Asukaspalautteet Muuttotilastot	Sivistystoimi Tekninen toimi Vapaa-aikapalvelut Järjestöt
Päihteetön ja terve elämäntapa (päihteettömyys, mielenterveys, ajankäyttö, päivärytmi ja lepo)	Savuton kunta Ehkäisevän päihdetyön viikko Pelielämän periaatteet-päivä Liikuntaneuvontaa kouluikäisille Koulupsyykkari Hyvä -oppitunnit esi- ja perusopetuksessa 1h/kk	Kouluterveyskysely Fyysisen toimintakyvyn MOVE!-mittaukset	Sivistystoimi Vapaa-aikapalvelut
Kaveri ja harrastus kaikille	Monipuoliset ja maksuttomat harrastuskerhot Kunnan liikuntatilojen maksuton käyttö alle 18- vuotiaille Kummitoiminta alakoulussa	Osallistujamäärät Palautekysely	Sivistystoimi Vapaa-aikapalvelut Järjestöt
Kesätyö kaikille	Nuorten kesätyötuki Kunta työllistää nuoria		Työllisyyspalvelut Kunnan eri hallintoyksiköt Järjestöt Yksityiset yritykset

3. IISALMEN, KIURUVEDEN, SONKAJÄRVEN JA VIEREMÄN YHTEISET KEHITTÄMISKOHTEET

Kunnat ovat tehneet pitkään yhteistyötä erityisesti lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kehittämisen osalta. Sosiaali- ja terveystalvelujen siirtyessä hyvinvointialueille yhteistyö alueen sekä kuntien välillä nousee entistä tärkeämmäksi kuntien elinvoimaa ja perheiden hyvinvointia luovaksi tekijäksi. Lasten määrä vähenee, nuoret muuttavat kasvukeskuksiin ja maahanmuuttajakin on koko maan tasoon verrattuna vähän. Laadukkaat palvelut, asunnot ja asuinympäristö sekä harrastus- ja koulutusmahdollisuudet ja hyvät liikenneyhteydet ovat tärkeitä tekijöitä työikäisen väestön ja nuorten pysymiselle Ylä-Savossa. Tässä suunnitelmassa esitetyillä toimenpiteillä pyritään osaltaan vaikuttamaan yllä mainittuihin tekijöihin. Kysymys on asioista, jotka on huomioitava myös kuntastrategioissa sekä kuntien toimintaan ja talouteen liittyvässä suunnittelussa.

Iisalmen kaupunki koordinoi useita Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän kuntien sivistys- ja hyvinvointitoimialan hankkeita, joita rahoitetaan valtion erityisavustuksilla. Hankkeiden tavoitteena on kehittää kulloinkin ajankohtaisia koulutuspoliittisia uudistuksia sekä vastata opetuksen, oppilaanohjauksen ja oppimisen tuen kentältä nousseisiin kehittämistarpeisiin. Kussakin hankkeessa on omat asiantuntijoista muodostetut ohjausryhmänsä. Hankekoordinaattorit tekevät monialaista yhteistyötä kuntien erilaisten hyvinvointiin, oppimisen ja kasvatuksen tukeen ja ohjaukseen liittyvien verkostojen kanssa. Em. kunnissa on toteutettu vuoden 2021 aikana yhteinen esi- ja perusopetuksen oppimisen tuen hanke, jonka tavoitteena on ollut oppimisen ja koulunkäynnin tuen sekä inklusiivisen toimintakulttuurin kehittäminen. Hankkeen aikana yhdessä työstetty Oppimisen tuen käsikirja linkitetään kasvatus- ja opetuspalveluiden nettisivuille. Tavoitteena on, että alueella on kaikille lapsille ja nuorille tarjolla monitoimijaiset, tasa-arvoiset ja oikea-aikaiset oppimisen tuen palvelut.

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän kunnissa jatkuu vuonna 2022 varhaiskasvatuksen Oppimisen tuen hanke, jonka tavoitteena on luoda samankaltaiset rakenteet myös varhaiskasvatuspalveluihin. Hankkeen aikana kehitetään toimivia käytänteitä siihen, miten lasten kehitystä ja oppimista edistetään ja miten lasten yksilöllinen huomioon ottaminen sekä lasten tuen tarpeiden havaitseminen ja toteuttaminen olisivat yhdenvertaisia ja toimivia kunnittain. Pääpainopisteenä on ennaltaehkäisy, varhainen tuki ja hyvinvointia vahvistavat toimintatavat. Perheiden kanssa tehtävää matalan kynnyksen moniammatillista yhteistyötä kehitetään monitoimijaisesti lasten varhaisen tuen vahvistamiseksi.

Samoissa kunnissa on alkanut oppilaanohjauksen alueellinen kehittämishanke vuosille 2021 ja 2022. Kehittämistyö liittyy 1.8.2021 voimaan tulleeseen oppivelvollisuuden laajenemiseen ja sen mukanaan tuomiin uusiin lakeihin ja lakimuutoksiin. Hankkeen aikana pyritään kehittämään esimerkiksi perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheen siirtymiä tukevia oppilaanohjauksen toimintatapoja ja tehostetun henkilökohtaisen oppilaanohjauksen käytänteitä.

Niin ikään hankerahoituksella (OKM) luodaan ns. Iisalmen malli lasten ja oppilaiden harrastustoiminnan lisäämiseksi koulupäivän yhteyteen.

Vuoden 2023 alusta lukien vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisestä siirtyy kunnilta ja kuntayhtymiltä hyvinvointialueelle, missä toimintarakenteita ja -tapoja luodaan ihmislähtöisten palvelukokonaisuuksien aikaansaamiseksi. Tavoitteena on perus- ja erityistason palvelujen entistä parempi yhteentoimivuus, samoin kuin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen ja

pelastustoimen palvelujen saumattomuus. Hyvinvointialueen järjestämiä julkisia palveluja ovat esimerkiksi perusterveydenhuolto, erikoissairaanhoido, sosiaalihoito, hammashoito, mielenterveys- ja päihdepalvelut, vammais- ja ikääntyneiden asumis- ja palvelut.

Hyvinvointialueiden ja kuntien yhteistyössä painopiste on hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä, mikä vähentää tarvetta sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Kunnat vastaavat jatkossakin muun muassa päivähoitosta, opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista.

Uusia toimintatapoja ja rakenteita kehitetään Tulevaisuuden sotekeskus – hankkeessa, jossa tarkoituksena on kehittää sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja siten, että asiakkaat ja potilaat saavat tarvitsemansa palvelut oikea-aikaisesti ja sujuvasti yhdellä yhteydenotolla. Hankkeessa kehitetään, kokeillaan ja otetaan käyttöön menetelmiä, toimintamalleja ja digitaalisia ratkaisuja, jotka helpottavat palveluun pääsyä, lisäävät palvelun tarjontaa sekä varmistavat tuen ja hoidon jatkuvuuden. Keskiössä ovat myös toimenpiteet, joilla edistetään sotekeskuksen ja sen yhteistyöverkoston monialaisen osaamisen tehokasta hyödyntämistä asiakkaan parhaaksi. Lasten, nuorten ja perheiden palveluissa tämä tarkoittaa palvelujen kehittämistä perhekeskusmallin mukaisesti. Kehittämisessä korostuu ennaltaehkäisevien ja matalan kynnyksen palvelujen saatavuus ja saavutettavuus ja se edellyttää kiinteää yhteistyötä kuntien sivistystoimien sekä järjestöjen ja seurakuntien kanssa.

Ylä-Savossa tämä tarkoittaa mm. kuntayhtymän ja kuntien työntekijöille yhteisten menetelmien käyttöönottoa ja toimintatapojen uudistamista. Keskeisiä menetelmiä ovat monialaisen yhteistyön toimintamalli, lapset puheeksi – menetelmä, ryhmämuotoinen vanhemmuuden tuki sekä IPC ja Cool Kids – menetelmien käyttö kouluissa. Perhekeskustoimintamalliin kuuluvat myös perheiden kohtaamispaikat, joita kuntayhtymän jäsenkunnissa on kaikissa. Lisäksi sekä perhesosiaalityö että lasten ja nuorten terapiapalvelut on tarkoitus integroida osaksi perhekeskuksia. Menetelmiä ja uusia toimintamalleja kokeillaan ja jalkautetaan kuntiin vuonna 2022 kuntayhtymän perhekeskuksessa ja myöhemmin hyvinvointialueella. Tulevaisuuden sotekeskus – hanke on saanut rahoituksen vuoden 2023 loppuun saakka, mutta kuntayhtymän päättäessä toimintansa vuoden 2022 lopussa, kuntien yhteistyökumppaneina jatkavat koko hyvinvointialueen hankehenkilöstö ja projektipäälliköt.

4. LASTENSUOJELUSUUNNITELMA

4.1 Ennalta ehkäisevät ja varhaisen tuen lapsiperhepalvelut

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymässä ehkäiseviä lapsiperheiden sosiaalipalveluja ovat lapsiperheiden kotipalvelu, neuvolan perhetyö ja sosiaalihoitolaisten perusteella myönnettävä perhetyö. Kotipalvelua on saatavilla kriteerien täytyessä ottamalla yhteyttä lapsiperheiden palveluohjaajaan, neuvolan perhetyöntekijään saa yhteyden oman terveydenhoitajan kautta ja sekä sosiaalihoitolaisten että lastensuojelun avohuollon tukitoimena tehtävää perhetyötä myöntää asiakkaan vastuusosiaalityöntekijä. Tarjotun tuen oikea-aikaisuutta pyritään varmistamaan myös ns. vauvakäyntien avulla: neuvolan terveydenhoitajat antavat neuvolan perheohjaajalle tiedot vastasyntyneistä ja vanhemmille esitteen vauvakäynnistä. Neuvolan perheohjaaja ottaa yhteyttä perheeseen puolen vuoden sisällä ja kysyy haluaako perhe kotikäynnin, jossa esitellään lapsiperhepalveluja ja kartoitetaan perheen mahdollinen tuen tarve. Käyntiä ei tehdä, jos perhe ei tunne siihen tarvetta.

Kuntayhtymän jokaisessa kunnassa toimii koulutiimi, johon kuuluvat kuraattorit, koulupsykologit ja psyykkarit eli psykiatriset sairaanhoitajat. Koulutiimit ovat keskeinen osa oppilashuoltoa ja tekevät monialaista yhteistyötä sekä koulujen henkilökunnan, kuntien varhaiskasvatuksen ja nuorisotoimen, että terveydenhuollon kanssa. Suurin osa työstä on yksilötyöskentelyä oppilaiden ja heiden perheidensä kanssa, mutta tuen oikea-aikaisuuden ja oikean palvelun löytämiseksi tarvitaan koko oppilashuollon ja muiden lapsiperheiden työpöytä. Oppilashuoltolaki (2013) määrittelee koulutiimien työn sisältöä ja vaatimuksia. Oppilashuoltolakiin on tulossa muutoksia soteuudistuksesta johtuen, painopistettä ollaan siirtämässä enemmän yhteisölliseen oppilashuoltoon.

Perheneuvolan tehtävänä on tukea ja edistää lasten ja nuorten myönteistä kehitystä järjestämällä ohjausta ja neuvontaa ja muuta asiantuntija-apua ihmissuhteisiin, perhe-elämään ja lasten kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä sekä tutkimusta ja hoitoa lasten kasvatukseen ja perhe-elämään liittyvissä ongelmissa.

Kuntayhtymässä on yksi nuorten ehkäisevän päihdetyöntekijä, jonka pääasiallisena tehtäväalueena ovat yläkoulut ja toisen asteen oppilaitokset. Työ tapahtuu luokkien ja nuorten ryhmien kanssa, mutta päihdetyöntekijä on nuorten tavattavissa mm. Ohjaamossa, nuorisotiloilla, kouluilla ja erilaisissa nuorten tapahtumissa. Nuorten ehkäisevää päihdetyötä määrittelevät sekä oppilashuoltolaki että laki ehkäisevästä päihdetyöstä (2015).

Nuorten matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdetyöntekijä on psykiatrinen sairaanhoitaja, joka tarjoaa matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalvelua alle 30-vuotiaille nuorille. Työntekijät tekevät itsenäistä vastaanottotyötä sekä osallistuvat verkostoihin muiden monialaisten toimijoiden kanssa. Työntekijöitä on vuoden 2020 alusta kaksi henkilöä. Mielenterveys- ja päihdepsyykkarit kuuluvat lisälmen koulutiimiin, mutta toimivat palvelusopimusten mukaisesti myös Kiuruvedellä ja Vieremällä. Toisen työntekijän työajasta 40 % on varattu poliisin Ankkuri-toimintaan maaliskuusta 2022 alkaen.

Terveysneuvontaan kuuluvat äitiys- ja lastenneuvolapalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhoito ovat pääasiallisesti ennalta ehkäisevää toimintaa, jonka sisältö ja tavoitteet on tarkasti määritelty Valtioneuvoston asetuksessa neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (2011).

Suuri osa ennalta ehkäisevistä ja varhaisen tuen lapsi- ja perhepalveluista sijoittuu kuntayhtymässä hallinnollisesti perhekeskukseen. Terveyden ja Hyvinvoinnin Laitos (THL) on yhteistyössä Sosiaali- ja Terveysministeriön (STM) kanssa kehittänyt ja ohjannut kuntia kehittämään perhekeskus-toimintamallia. Pohjois-Savon hyvinvointialueen valmistelutoimielin päätti kokouksessaan 17.11.2021, että Pohjois-Savon hyvinvointialue lähtee parantamaan perheiden palveluiden saatavuutta valtakunnallisen perhekeskusmallin mukaisesti.

Perhekeskus sisältää laajasti erilaiset lakisääteiset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten mm. neuvolapalvelut, opiskeluhuollon palvelut, kasvatusta- ja perheneuvonnan palvelut, lapsiperheiden kotipalvelun ja perhetyön palvelut. Perhekeskusverkostossa toimii myös yhteisöllisiä kohtaamispaikkoja ja perheentaloja. Valtakunnallinen perhekeskusmalli on käytännössä yhteensovitettu perheiden ydinpalvelujen kokonaisuus, jossa on koottu resursseja yhteen, sovittu eri palveluiden yhteisestä työnjaosta, yhteisistä käytännöistä ja toimintamalleista. Tämä tarkoittaa

sitä, että hyvinvointialueen sosiaali- ja terveyspalveluiden lisäksi jatkossa kootaan myös mm. kuntien ja kumppaneiden palveluita yhteen ja kumppanuudessa kehitetään toimintaa yhtenä kokonaisuutena. Järjestöt kutsutaan mukaan yhteisen viitekehyksen rakentamiseen osana palveluketjua. Lasten, nuorten ja perheiden kanssa toimivien työntekijöiden käytänteistä puhutaan yhteen sovittavana toimijuutena.

Perhekeskustoimintamallilla vahvistetaan erityisesti varhaista ja monialaista vanhemmuuden tukea. Tavoitteena on arjessa tapahtuva nopea tuki. Yhteen sovittavan johtajuuden avulla kehitetään mm. yhteisiä menetelmiä perheiden kanssa toimimiseen. Lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämisen kannalta on sekä vanhempien että lasten ja nuorten osallisuus ensiarvoisen tärkeää. Osallisuuden kokemus edistää hyvinvointia ja terveyttä, vahvistaa identiteettiä, ehkäisee eriarvoisuuden kokemusta ja rakentaa luottamusta ympäristöön sekä omaan toimijuuteen. Perheiden asiantuntemusta oman arkensa asiantuntijoina tulee arvostaa ja perheiden ääntä palveluiden kehittämisessä tulee kuulla.

Kuntayhtymän perhekeskuksella ja jäsenkunnilla on olemassa useita yhteisiä hyvin toimivia toimintamalleja ja -rakenteita. Tätä kirjoitettaessa ei vielä tiedetä, millainen perhekeskus Ylä-Savoon hyvinvointialueen käynnistyessä rakentuu, mutta keskeistä on, että yhteistyötä kuntien ja järjestöjen kanssa jatketaan aiemmin luodulta hyvältä pohjalta sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä että lasten, nuorten ja perheiden palvelujen järjestämisessä.

4.2 Lapsiperheiden sosiaalityö ja lastensuojelu

Vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti lapsen vanhemmilla ja huoltajilla. Heidän velvollisuutenaan on vastata lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta. Heillä on oikeus myös yksin määrätä siitä, miten lapsen kasvatusta ja huolenpito järjestetään. Lastensuojelulaissa korostetaan, että yhteiskunnan on pyrittävä tukemaan vanhempia tässä tehtävässä ja tarjottava perheelle tarpeellista apua riittävän varhain (2 §). Lapsi ja perhe on myös tarvittaessa ohjattava lastensuojelun piiriin.

Sosiaalihuoltolain mukaan (10 §) kaikilla kunnan viranomaisilla on velvollisuus pyrkiä tukemaan vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Kasvatuksen tukemisella tarkoitetaan laajasti ottaen kaikkia sellaisia eri viranomaisten yhteistyöhön perustuvia toimia, joilla pyritään kehittämään lapsiperheiden ja heidän välittömän arkiympäristönsä mahdollisuuksia edistää lasten suotuisaa kasvua ja kehitystä.

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Laissa määritellään lastensuojelu laajasti: lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen liittyvillä toimilla ehkäistään varsinaisen lastensuojelun tarvetta ja ehkäisevällä lastensuojelulla tarjotaan apua ja tukea riittävän varhain, jolloin ehkäistään ongelmien syntymistä tai pahenemista. Ehkäisevän lastensuojelun tarkoituksena on lapsen ja hänen perheensä erityinen tukeminen kunnan muiden palvelujen piirissä.

Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan silloin kun lapsi ja perhe ovat lastensuojelun asiakkaina. Asiakassuunnitelman laatiminen, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto ovat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Kyse on lastensuojelutyöstä, jota tehdään lastensuojelun sosiaalityössä, kun on päätetty, että lapsi tai nuori on lastensuojelun asiakas.

Lastensuojelu- ja sosiaalihuoltolaeissa korostetaan lapsen osallisuutta. Lasten ja nuorten mielipiteiden kuuleminen ja heidän näkemystensä hyödyntäminen palvelujen kehittämisessä tulisi olla nykyistä paremmin läsnä sekä ehkäisevässä että varsinaisessa lastensuojelun työssä.

Vammaispalvelujen lasten ja nuorten sosiaalityöntekijä toimii seudullisesti kaikissa kuntayhtymän kunnissa ja vastaa 0–25-vuotiaiden vammaispalvelujen ja kehitysvammahuollon asiakkaiden palvelutarpeen arvioinnista sekä asiakkaan tarvitsemien palvelujen kokonaisuuden suunnittelusta. Sosiaalityöntekijä on päätösvastuussa asiakkaan oikeusturvan kannalta merkittävien palvelujen sekä laajojen tukitoimien myöntämisestä kuten esim. henkilökohtaisesta avusta, asunnon muutostöistä, omaishoidon tuesta, palveluasumisesta, kehitysvammaisten laitostuntoutuksesta ja kehitysvammapoliklinikan palveluista, tilapäishoidosta (perhehoito, sijaishoito) sekä myös harkinnanvaraisesta taloudellisesta tuesta vammasta aiheutuviin ylimääräisiin kustannuksiin (päivittäisistä toiminnoista suoriutumiseksi tarvittavat välineet, koneet ja laitteet; ylimääräiset vaate- ja ravintokustannukset). Sosiaalityöntekijän työ on pitkälti verkostoyhteistyötä mm. Vaalijalan osaamis- ja tukikeskuksen ja Vaalijalan Pohjois-Savon poliklinikan kanssa, Kys:an, kuntien päivähoidon, koulun, perhesosiaalityön ja lastensuojelun kanssa sekä vanhempien ja omaisten kanssa.

4.3 Lapsiperheiden sosiaalityö Ylä-Savon SOTE kuntayhtymässä

Sosiaalityön tehtäväalue (vammaispalvelut, kehitysvammayksiköt, perhesosiaalityö ja aikuissosiaalityö) sijoittuvat kuntayhtymän organisaatiossa hyvinvointipalvelujen vastuualueelle. Muut vastuualueen tehtäväalueet ovat perhekeskuspalvelut (terveysneuvonta, lapsiperheiden tukipalvelut) sekä mielenterveys- ja päihdepalvelut (aikuispsykiatrisen poliklinikka, psykiatrian erikoispoliklinikat, mielenterveys ja päihdeosasto). Hyvinvointipalvelut ovat yksi kuntayhtymän viidestä vastuualueesta. Muut vastuualueet ovat terveyspalvelut, hoito- ja hoivapalvelut, ympäristö- ja terveysvalvontapalvelut, talous-, tieto ja kehittämistoiminta.

4.4 Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän lastensuojelun ja lapsiperheiden sosiaalityön palvelujärjestelmä

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän sosiaalityön tehtäväalueen perhesosiaalityön yksikössä on vuonna 2021 yhteensä seitsemäntoista (17) sosiaalityöntekijän virkaa, 7 palveluohjaajan virkaa ja perhesosiaalityön esihenkilö. Kuntayhtymä järjestää lapsiperheiden sosiaalityön palvelut; lastensuojelun palvelut, sekä sosiaalihuoltolain mukaisen lapsiperheiden sosiaalityön jäsenkunnissa lähipalveluna sekä lastenvalvojan palvelut seudullisena palveluna. Lisämessä lastensuojelussa on kuusi lastensuojelun sosiaalityöntekijän virkaa (6) virkaa, Kiuruvedellä kolme (3) lastensuojelun sosiaalityöntekijän virkaa, Sonkajärvellä ja Vieremällä on molemmissa kunnissa yksi perhesosiaalityöntekijän virka. Sosiaalityöntekijä vastaa em. kunnissa sekä lastensuojelun, että sosiaalihuoltolain mukaisesta lapsiperheiden sosiaalityöstä. Sijaishuollon sosiaalityöntekijä toimii seudullisesti kaikissa kuntayhtymän kunnissa.

Vuoden 2022 alusta perhesosiaalityöhön saadaan uusia virkoja lisälmen ja Kiuruveden sosiaalikeskukseen molempiin uusi palveluohjaajan virka sekä Sonkajärvellä toinen sosiaalityöntekijän virka. Virkojen lisäys perustuu vuoden 2022 alusta voimaantulevaan lainsäädäntöön lastensuojelun sosiaalityöntekijän enimmäisasiakasmäärästä sekä kansallisesti lastensuojelun työmenetelmäksi valitun systeemisen toimintamallin käyttöönotosta. Lastensuojelun sosiaalityöntekijällä voi vuosina 2022 ja 2023 olla enintään 35 lasta asiakkaana sekä vuoden 2024

alusta enintään 30 asiakasta. Systeeminen työskentely edellyttää, että lastensuojelun sosiaalityöntekijällä on enintään 25 asiakasta.

Lastensuojelun avohuollon tukitoimet järjestetään pääasiassa omana toimintana kuntayhtymän oman perhekeskuksen lapsiperheiden tukipalveluina, joita ovat perheneuvolapalvelut, perhetyö, lapsiperheiden kotipalvelu, koulukuraattori yms. palvelut sekä sosiaalityön omana palveluohjauksena/sosiaaliohjauksena ja ammatillisena tukihenkilötoimintana. Tarvittaessa avohuollon tukitoimen palveluja voidaan ostaa myös Pohjois-Savon kuntien yhteistyössä tekemässä kilpailutuksessa valituksi tulleilta palveluntuottajilta.

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymällä on oma lastensuojelun sijaishuollon yksikkö, seitsemänpaikkainen lastenkoti Taskukello. Lastenkoti Taskukello saa uudet tilat ja muuttuu kaksiosastoiseksi yksiköksi noin 2022–2023. Lisäksi lastensuojelun laitoshuoltoa hankitaan tarvittaessa Pohjois-Savon kuntien yhdessä kilpailuttamista yksityisten palveluntuottajien sijaishuoltoyksiköistä.

4.5 Lastensuojelun asiakkaat

4.5.1 Avohuolto

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän kunnissa vireille tulleet lastensuojeluasiat (hakemus, muu tiedoksi tulo) käsitellään lakisääteisen seitsemän arkipäivän kuluessa sekä palvelutarpeen arviot, jonka yhteydessä selvitetään tarvittaessa lastensuojelun tarve, valmistuvat lastensuojelulaissa säädetyn kolmen kuukauden määräajan sisällä.

Uudet asiakkaat ohjautuvat sosiaalihuoltolain mukaiseen perhesosiaalityön tiimiin, jossa tehdään palvelutarpeen arvio. Pääsääntöisesti palvelutarpeen arviointi tehdään sosiaalihuoltolain lähtökohdista. Mikäli yhteydenotto tai lastensuojeluilmoitus sisältää huolta lapsen olosuhteista, niin sosiaalihuoltolain mukaisen perhesosiaalityön tiimin sosiaalityöntekijä tekee palvelutarpeen arvion, joka sisältää arvion lastensuojelun tarpeesta.

Lastensuojelun asiakkuus ei ala vielä palvelutarpeen arvioinnin aikana vaan lapsiperheelle voidaan ilman lastensuojelun asiakkuutta järjestää sosiaalihuoltolain nojalla osittain samoja sosiaalipalveluja/tukitoimia kuin aikaisemmin lastensuojelulain nojalla (esim. tukihenkilö, perhetyö). Avohuollon tukitoimia ja sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja kuntayhtymän omana toimintana järjestää mm. perhekeskus (perhetyö, lapsiperheiden kotipalvelu, perheneuvola, terapiapalvelut), lisäksi avohuollon tukitoimia ostetaan yksityisiltä palveluntuottajilta (kotiin järjestettävä perhekuntoutus, tehostettu perhetyö).

Koronaepidemian vaikutusta lastensuojelun tarpeeseen on vielä liian aikaista arvioida lastensuojelutilaston valossa. Vuonna 2020 keskeiset lastensuojelutilaston tunnusluvut olivat pääosin edellisvuoden tasolla. Tehdyissä selvityksissä on kuitenkin arvioitu, että perheiden vaikeudet ja lastensuojelun asiakkaiden tuen tarve ovat lisääntyneet koronaepidemian takia. (Eriksson ym. 2021; Tiili ym. 2020)

4.5.2 Lastensuojelun sijaishuolto

Oman kodin ulkopuolelle sijoitettiin Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän alueella 2020 (Iisalmi, Kiuruvesi, Sonkajärvi, Vieremä) yhteensä 155 lasta. Luku on noin 2.2 % 0–17-vuotiaiden vastaavasta väestöstä.

Luku pitää sisällään sekä huostaanotettuina sijaishuoltoon sijoitetut lapset sekä yli 3 kk avohuollon tukitoimena sijoitetut lapset.

Runsas puolet lapsista (52 %) oli sijoitettu perhehoitoon. Laitoshoidon osuus sijoituksista on kasvanut vuosien saatossa. Aikaisemmin suhdeluku on ollut perhehoito 60–70 %, laitoshuolto 40–30 %.

Ennakkotietona vuoden 2021 tilaston ollessa valmisteluvaiheessa on, että kiireellisten sijoitusten määrä vuonna 2021 on ollut sama kuin vuonna 2020 eli 31 kiireellistä sijoitusta. Samoin lasten huostaanottojen ja sijaishuoltoon sijoittamisten lukumäärä on sama vuosina 2020 ja 2021 eli 21 huostaanotettua ja sijaishuoltoon sijoitettua lasta.

Valtakunnallinen vertailutieto kertoo THL:n tilaston mukaan, että kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna kaikkiaan 19 086 lasta ja nuorta vuoden 2020 aikana. Heistä oli vuoden aikana huostaanotettuna 60 prosenttia eli 11 386 lasta. Huostassa olleiden lasten määrä pysyi edellisen vuoden tasolla (+0,3 % vuoteen 2019 verrattuna). Huostassa vuoden 2020 aikana olleiden lasten osuus kaikista 0–17-vuotiaista oli 1,1 prosenttia, mutta osuus vaihteli lapsen iän mukaan. 16–17-vuotiaiden lasten ikäryhmässä huostassa olleiden osuus väestöstä oli 2,2 prosenttia, ja se oli selvästi suurempi kuin nuoremmissa ikäryhmissä.

4.6 Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän lastensuojelutyön keskeiset tavoitteet

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän alue on jatkossa vuoden 2023 alusta osa toimintansa aloittavaa Pohjois-Savon hyvinvointialuetta. Hyvinvointialueen organoimista, palvelujen järjestämistä ja yhteisiä tavoitteita määritellään parhaillaan nimetyissä valmistelutyöryhmissä. Tämä määrittää tällä hetkellä Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän tavoitteen asettelua.

Lapsiperheiden varhaisen tuen, ennaltaehkäisevän lastensuojelun ja lastensuojelun saumaton yhteistyö on myös tulevaisuudessa tärkeää.

Hyvinvointialueen valmistelualue on päättänyt, että Pohjois-Savon hyvinvointialue lähtee parantamaan perheiden palveluiden saatavuutta valtakunnallisen perhekeskusmallin mukaisesti.

Perhekeskusmallin perustehtävänä on lapsen kasvun ja kehityksen sekä perheen terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja seuranta tarjoamalla varhaista tukea, hoitoa ja kuntoutusta.

Lastensuojelun keskeisenä tavoitteena hyvinvointialueella tulee olemaan systemisen toimintamallin juurruttaminen.

Lastensuojelun palvelujärjestelmän strategisessa keskustelussa lähtökohtana tulee olla lastensuojelulain keskeiset tavoitteet:

1. Ennaltaehkäisevä lastensuojelu
2. Varhainen tuki
3. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu

Kuntayhtymän lasten suojelun yhteisiä kaikkien vastuualueiden tavoitteita ovat

1. Lasten ja perheiden tukeminen omassa lähiympäristössä
2. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelutyön kehittäminen

3. Moniammatillisen verkostotyön työkäytäntöjen kehittäminen

Sosiaalihuoltolain mukaan lapsille, nuorille ja lapsiperheille tulee olla tarjolla lapsiperheiden kotipalvelua, perhetyötä ja varhaista tukea kaikissa peruspalveluissa (mielenterveys- ja päihdepalvelut, neuvolat, kouluterveydenhuolto, oppilashuolto, järjestöjen palvelut ja vapaaehtoistoiminta, kuntien palvelut) ilman lastensuojelun asiakkuutta. Kuntayhtymän hyvinvointipalveluiden vastuualueen tavoitteiden mukaisesti lapsiperheitä tuetaan oikea-aikaisesti ja palvelutarpeen mukaisesti kaikissa vastuualueen palveluissa. Panostetaan palveluohjaukseen, ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tukeen sekä puuttumiseen niin, että lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tarve pienenee.

Lastensuojelulain mukaisessa lastensuojelussa painopisteenä on edelleen avohuollon ensisijaisuus ja tukitoimien sekä verkosto- ja monialaisen yhteistyön kehittäminen yhdessä muiden lapsi- ja perhepalveluiden kanssa. Toimivat perhesosiaalityö ja lastensuojelun avohuolto vähentävät huostaanottojen ja sijaishuollon tarvetta, mikä näkyy tilastoissa kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten hoitopäivien määrän vähenemisenä.

Vuonna 2023 toimintansa aloittava Pohjois-Savon hyvinvointialue muuttaa lapsiperheiden sosiaalityön ja lastensuojelun palvelurakennetta yhtenäiseksi hyvinvointialueella. Tätä kirjoitettaessa valmistelutyö on vielä kesken. Tulevaisuuden haasteita lastensuojelussa koko Suomessa ovat mm. lapsiperheiden tarvitsemien tukipalvelujen saatavuus, riittävyys ja laatu sekä perhehoidossa sijaisperheiden rekrytointi. Yhteistyön ylläpitäminen ja yhteisen toimintakulttuurin kehittäminen laajenevassa organisaatiossa ja verkostoissa on haastavaa ja vaatii kaikilta osapuolilta yhteistä tahtotilaa.

Tavoite	Toimenpide	Mittari	Vastuutaho
Lapsiperheet saavat sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ja tukitoimet palvelutarpeen mukaisesti	Palveluiden kehittäminen ja resursointi palvelutarpeen mukaisesti	Lapsiperheiden kotipalvelun asiakasmäärän kehitys Lastensuojelun ja perhesosiaalityön asiakasmäärien muutos	Perhepalvelujen esimies Lapsiperheiden tukipalvelujen esimies
Lapsiperheet saavat lastensuojelun avohuollon palveluita palvelutarpeen mukaisesti	Avohuollon tukitoimia on monipuolisesti ja riittävästi tarjolla.	Tilasto myönnettyistä palveluista	Perhepalvelujen esimies Lapsiperheiden tukipalvelujen esimies
Sijaishuollon perhehoidon perhehoitajien työn tukeminen	Työterveystarkastukset ja vapaapäivien toteuttaminen	Toteutuneet tarkastukset ja vapaat/perhehoitaja	Perhepalvelujen esimies
Lastensuojelun laitoshuolto järjestetään lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden siihen soveltuvassa sijaishuollon yksikössä	Lapsen tarpeita vastaavia lastensuojelun laitospaikkoja on riittävästi Lasten osallisuuden varmistaminen	Sijaishuollon vaikuttavuuden arviointi Toimintayksiköiden valvonta; Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma (LSL 61 b) Omavalvontasuunnitelma Asiakaspalaute	Perhepalvelujen esimies

5. SEURANTA JA ARVIOINTI

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman keskeiset painopisteet ja tavoitteet tulee sisällyttää kuntastrategiaan. Tässä suunnitelmassa mukana olevilla kunnilla on omat kuntastrategiansa ja suunnitelman tavoitteet ja toimenpiteet kirjataan kunkin kunnan strategiaan sekä talousarviokirjaan. Näin suunnitelmaa voidaan seurata ja arvioida sen toteutumista kuntakohtaisesti.

Suunnitelman seuranta ja arviointi on vakiintunut osa kunnan toiminnan ohjauksen kokonaisuutta. Keskeiset seurannan ja arvioinnin kohteet ovat lasten ja nuorten hyvinvoinnin muutokset, palvelujärjestelmän toimivuus ja kasvuympäristön tilanne sekä suunnitelman tavoitteiden toteutuminen.

6. LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTISUUNNITELMA- TYÖRYHMÄ

Suunnitelma on laadittu yhteistyössä Iisalmen ja Kiuruveden kaupunkien, sekä Sonkajärven ja Vieremän kuntien ja Ylä-Savon SOTE kuntayhtymän kesken.

Työryhmän kokoonpano:

Iisalmi: Kristiina Hyvärinen, Kaija Rautaparta-Pennanen

Kiuruvesi: Eeva Peltola, Anne Rytönen

Sonkajärvi: Helena Kainulainen, Kimmo Tirri

Vieremä: Tiina Timonen, Kaisa Laitinen, Sari Kautto

Kuntayhtymä: Hannele Vesterlin, Marja-Liisa Korhonen

7. LINKIT

Esiopetuksen opetussuunnitelma, Iisalmi ym.

[Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, Iisalmi ym.](#)

Esiopetuksen oppilashuoltosuunnitelma, Iisalmi

[Esiopetuksen oppilashuoltosuunnitelma](#)

[Lastensuojelulaki \(417/2007\)](#)

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

OPH:n nettisivut

<https://www.oph.fi/fi>

Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) ([oppivelvollisuuslaki](#))

Perusopetusasetus (852/1998)

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852>

Perusopetuslaki (628/1998)

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180772>

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014)

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, Iisalmi ym.

<https://www.iisalmi.fi/Suomeksi/Palvelut/Kasvatus-ja-opetus/Perusopetus>

Perusopetuksen oppilashuoltosuunnitelma, Iisalmi

[Perusopetuksen oppilashuoltosuunnitelma](#)

Perusopetuksen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma, Iisalmi

[Perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma, SH lautakunta 15.6.2021](#)

Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180753>

Varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma, Iisalmi

[Varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma](#)

Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

<https://minedu.fi/varhaiskasvatuslait>:

[Lue lisää uudistuksesta](#)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, lisämi

[Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, lisämi](#)

Kiuruvesi:

Kiuruveden oppilashuoltosuunnitelma (koskee koko oppilashuoltoa, kouluilla lisäksi koulukohtaiset suunnitelmat).

<http://www.kiuruvesi.fi/loader.aspx?id=e1f3bb1b-42fc-4fe0-8667-1c13c881be0e>

hyvinvointikertomus: <http://www.kiuruvesi.fi/loader.aspx?id=b7556bc5-02ec-4df3-829a-d954bb1e86ad>

Sonkajärvi:

Sotkanet

Tilastokeskus: stat.fi → kuntien avainluvut

Sonkajärven yhtenäiskoulun koulutiedote 2021–22

Sonkajärven kunnan TALOUSARVIO vuodelle 2021 sekä taloussuunnitelma vuosille 2022–2023

Sonkajärven kuntastrategia 2022–2025

Sonkajärven kunnan laaja hyvinvointikertomus 2017–2021 ja hyvinvointisuunnitelma 2022–2025

Sonkajarvi.fi → Perheentalo

Sonkajarvi.fi → Kirjasto, kulttuuri ja kansalaisopisto

Sonkajarvi.fi → Perheentalo

Sonkajarvi.fi → Liikunta ja vapaa-aika

Sonkajarvi.fi → Nuorisotoimi

sonkajarvenseurakunta.fi

Seudullinen perusopetuksen opetussuunnitelma: <http://sonkajarvi.fi/Suomeksi/Palvelut/Kasvatus-ja-koulutus/Opetussuunnitelmat>

Oppilashuoltosuunnitelma: <http://sonkajarvi.fi/Suomeksi/Palvelut/Kasvatus-ja-koulutus/Oppilashuolto>

Opetushallituksen julkaisu: Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet,

http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/varhaiskasvat

us/perusteet (Sonkajärven varhaiskasvatussuunnitelma on valmisteilla ja se perustuu

Opetushallituksen julkaisuun)

Hyvinvointikertomus: www.hyvinvointikertomus.fi (Sonkajärvi)

Vieremä:

[Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.pdf](#)

[Kirkonkylän koulun oppilashuoltosuunnitelma Vieremän lukio 2016.doc](#)

Hyvinvointikertomus: www.hyvinvointikertomus.fi (Vieremä)

[Opetussuunnitelma 1-9.pdf](#)

Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä:

Toimintaohjelma neuvolatyölle, koulu- ja opiskeluterveydenhuollolle sekä lasten ja nuorten ehkäisevälle suun terveydenhuollolle vuosille 2021–2022: <https://www.ylasavonsote.fi/strategia-ja-suunnitelmat>

Hyvinvointikertomus: www.hyvinvointikertomus.fi (Ylä-Savon SOTE kuntayhtymä)

[HE 170/2021 vp \(eduskunta.fi\)](https://eduskunta.fi),

[Laki sosiaali- ja terveydenhuollon... 612/2021 - Sädökset alkuperäisinä - FINLEX ®](#)).

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/perhekeskus/kohtaamispaikka>

Perheiden määrät perhetyypeittäin vuonna 2020. Tilastokeskus: [Perheet 31.12. muuttujina Vuosi, Alue, Perhetyyppi ja Tiedot. PxWeb \(stat.fi\)](#)